

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών και Ψυχολογίας
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Τμήματος Ψυχολογίας
«Κοινωνική Ψυχολογία των Συγκρούσεων»

**«Δεδομένο και έμμεσα συναγόμενο μειονοτικό καθεστώς της πηγής
σε μια διαδικασία κοινωνικής επιρροής: Ο ρυθμιστικός και
διαμεσολαβητικός ρόλος των άρρητων θεωριών επιρροής»**

Διπλωματική Εργασία

Κατσούγκρη Παρασκευή Δανάη

A.M.:0616M013

Επιβλέπων Καθηγητής: Προδρομίτης Γεράσιμος

Αθήνα, 2018

Περίληψη

Βασική προβληματική του συγκεκριμένου πειράματος είναι ο ρόλος των άρρητων θεωριών επιρροής (ΑΘΕ) σε μια απόπειρα μειονοτικής επιρροής. Οι μειονοτικές πηγές προκαλούν κυρίως έμμεση επιρροή, ετεροχρονισμένη και παρατηρείται σε ιδιωτικό πλαίσιο. Η συναγωγή κοινωνικής στήριξης έχει φανεί πως είναι ένας παράγοντας που αυξάνει την μειονοτική επιρροή, άμεση και έμμεση. Μέσω αυτής της διαδικασίας μειώνεται η κοινωνική σύγκριση και αυξάνεται η γνωστική επικύρωση, κάτι που οδηγεί σε αυξημένη μειονοτική επιρροή. Οι άρρητες θεωρίες επιρροής αφορούν τον τρόπο με τον οποίο το κοινωνικό υποκείμενο αντιλαμβάνεται τις διαδικασίες και τις στρατηγικές της κοινωνική επιρροής. Ο λόγος που τις επιλέξαμε είναι το γεγονός ότι επιτρέπουν την διασύνδεση της θεωρίας με την πράξη του κοινωνικού υποκειμένου. Και το βασικό ερευνητικό ερώτημα είναι το κατά πόσο και με ποιο τρόπο, οι ΑΘΕ μπορούν να επιδράσουν στην άμεση και την έμμεση επιρροή μιας μειονοτικής πηγής. Οι ΑΘΕ εγχειρηματοποιήθηκαν με τρεις τρόπους: ως ανεξάρτητη, ως διαμεσολαβητική και ως εξαρτημένη μεταβλητή. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές ήταν δυο, το δεδομένο («μειονότητα 18% συμφωνεί») ή το έμμεσα συναγόμενο («πλειοψηφία 82% διαφωνεί») μειονοτικό καθεστώς της πηγής και ο χαρακτήρας του πειστικού μηνύματος (πλειοψηφικά/μειονοτικά χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει προκειμένου να πείσει)· οι εξαρτημένες μετρήσεις αφορούσαν την άμεση και έμμεση επιρροή καθώς και μια κλίμακα ΑΘΕ γενικότερων ιδεολογικών πεποιθήσεων, και το μήνυμα επιρροής ήταν ένα αντιτρομοκρατικό κείμενο. Στα αποτελέσματα φάνηκε ότι στη συνθήκη του δεδομένου μειονοτικού καθεστώτος και των πλειοψηφικών χαρακτηριστικών του πειστικού μηνύματος καθώς επίσης και στη συνθήκη του έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώτος και των μειονοτικών χαρακτηριστικών του πειστικού μηνύματος, η έμμεση επιρροή ήταν αυξημένη και αξιολογούταν το περιεχόμενο του μηνύματος της πηγής με περισσότερο θετικούς όρους. Στην πρώτη περίπτωση υπήρχε αυξημένη κοινωνιογνωστική σύγκρουση λόγω διαφορετικών άρρητων θεωριών που ενεργοποιούνται, και στη δεύτερη αυξημένη επεξεργασία του μηνύματος λόγω έμμεσης συναγωγής και μειονοτικού χαρακτήρα του μηνύματος, έτσι λοιπόν και στις δυο παρατηρήθηκε επικέντρωση στο περιεχόμενο του μηνύματος που αξιολογήθηκε με θετικούς όρους και οδήγησε σε έμμεση επιρροή λόγω μεγαλύτερης επεξεργασίας. Έπειτα, από τις αναλύσεις ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης που πραγματοποιήσαμε φάνηκε ότι, το έμμεσα συναγόμενο μειονοτικό καθεστώς αλληλεπιδρώντας με τα μειονοτικά χαρακτηριστικά του πειστικού μηνύματος και διαμέσου των ΑΘΕ σχετικά με το περιεχόμενο της πηγής, είχαν επίδραση στην άμεση, την έμμεση επιρροή καθώς και τη διάσταση του πλειονοκεντρισμού των ΑΘΕ γενικότερου ιδεολογικού επιπέδου. Για άλλη μια φορά εδώ, η έμμεση συναγωγή και τα μειονοτικά χαρακτηριστικά οδηγούν σε μεγαλύτερη επεξεργασία και αποσύνδεση πηγής-μηνύματος, που έχουν ως συνέπεια την επικέντρωση στο περιεχόμενο και τη θετική αξιολόγηση αυτού, κάτι

που οδηγεί σε αυξημένη άμεση και έμμεση επιρροή. Τέλος, η πριμοδότηση του πλειονοκεντρισμού αποτελεί απόδειξη της αποσύνδεσης της πηγής από το μήνυμα καθώς τα άτομα επηρεάστηκαν από μια μειονοτική πηγή και σε άμεσο και σε έμμεσο επίπεδο, αλλά συνεχίζουν να πιστεύουν σε ένα ανώτερο ιδεολογικό επίπεδο ότι το αποδεκτό και επιθυμητό είναι η αποδοχή κι συμφωνία με πλειοψηφικές απόψεις.

Εισαγωγή

Η κοινωνική επιρροή είναι ένα φαινόμενο αναπόσπαστο της κοινωνικής πραγματικότητας. Αλληλεπιδρώντας καθημερινά γινόμαστε είτε πηγές είτε δέκτες ποικίλων μηνυμάτων που στόχο έχουν την αλλαγή των στάσεων. Αναφερόμενοι γενικά στο φαινόμενο της επιρροής, ο κοινός νους διαθέτει ένα σύνολο απόψεων σχετικά με τις διαδικασίες επιρροής· αναφορικά με χαρακτηριστικά της πηγής, του μηνύματος, ακόμα και των δεκτών (οι λεγόμενες άρρητες θεωρίες επιρροής), οι οποίες παίζουν καθοριστικό ρόλο στο τελικό αποτέλεσμα της διαδικασίας. Για παράδειγμα, μια κοινά αποδεκτή άποψη είναι ότι είναι πιθανότερο να ασκηθεί επιρροή από μια πλειοψηφική, παρά από μια μειονοτική ομάδα. Σύμφωνα όμως, με τους Moscovici & Faucheux (1972), οι πλειοψηφίες επηρεάζουν τις μειονότητες αλλά και οι μειονότητες επηρεάζουν τις πλειοψηφίες. Πιο συγκεκριμένα, οι εργασίες του Moscovici (Moscovici, Lage, & Naffrechoux, 1969) απέδειξαν ότι οι μειοψηφικές ομάδες μπορούν επίσης να λειτουργήσουν ως ισχυρές πηγές κοινωνικής επιρροής. Κάτω όμως, από ποιες συνθήκες; Έρευνες που έχουν να κάνουν με την πειθώ και την αλλαγή κοινωνικών στάσεων από τη μια (Petty & Cacioppo, 1981, 1986; Eagle & Chaiken, 1993), και έρευνες σχετικά με τις διαδικασίες κοινωνικής επιρροής από την άλλη (Moscovici, 1976, 1980), έχουν διατυπώσει θεωρητικά μοντέλα που περιγράφουν τις διαδικασίες τόσο της πλειοψηφικής, όσο και της μειονοτικής επιρροής. Στην παρούσα έρευνα, θα εστιάσουμε στην μειονοτική επιρροή· άμεση και έμμεση, σε συνδυασμό με τις άρρητες θεωρίες επιρροής και τον ρόλο που οι τελευταίες μπορούν να παίζουν στην διαδικασία μειονοτικής επιρροής.

Γενικά, τα περισσότερα ευρήματα σχετικά με τη μειονοτική επιρροή δείχνουν ότι αυτή είναι πιθανότερο να είναι έμμεση, παρά άμεση, ότι κάνει την εμφάνισή της με μεγαλύτερη συχνότητα σε ιδιωτικά παρά σε δημόσια πλαίσια και ότι τέλος, τείνει να είναι ετεροχρονισμένη παρά χρονικά άμεση (Wood, Lundgren, Ouellette, Busceme, & Blackstone, 1994). Όταν όμως, οι διαδικασίες επιρροής ερευνώνται μέσα σε ένα πλαίσιο το οποίο επιτρέπει αμοιβαίες ανταλλαγές μεταξύ μειοψηφικών και πλειοψηφικών ομάδων (π.χ. ομάδες που αλληλεπιδρούν ελεύθερα), και ειδικότερα όταν πρέπει να επιτευχθεί συναίνεση, η μειοψηφική επιρροή είναι συχνά άμεση, παρουσιάζεται αμέσως και εκδηλώνεται δημόσια (Smith, Tindale, & Anderson, 2001). Επιπλέον, ανάλογα αποτελέσματα έχουν προκύψει στην περίπτωση των έργων νοημοσύνης όπου η μειοψηφική πηγή μπορεί να αποδείξει εύκολα την ορθότητα της θέσης της (Laughlin & Ellis, 1986)· όταν οι αποφάσεις ενέχουν κάποιο κίνδυνο (Tindale, Sheffey, & Scott, 1993)· όταν τα μέλη μιας ομάδας επιχειρηματολογούν υπέρ μιας θέσης που συμφωνεί με την κοινή αναπαράσταση (Smith, Dykema-Engblade, Walker, Niven, & McGough, 2000· Smith, Tindale, & Steiner, 1998· Tindale, Anderson, Smith, Steiner, & Filkins, 1998· Tindale, Sheffey, & Scott, 1993)· και όταν το περιεχόμενο του μηνύματος συμφωνεί με τη θέση που κυριαρχεί εντός του ευρύτερου πληθυσμού

(Zeitgeist) παρά όταν είναι αντίθετο με το πνεύμα της εποχής (Clark & Maass, 1990· Paicheler, 1976, 1977).

Ένας ακόμα παράγοντας που έχει φανεί ότι αυξάνει τη μειονοτική επιρροή - άμεση και έμμεση - , είναι η συναγωγή της κοινωνικής στήριξης από τους δέκτες των μηνυμάτων. Όταν δηλαδή το ποσοστό κοινωνικής στήριξης δεν δίνεται ρητά από τους ερευνητές, τότε αναμένεται σημαντική μείωση της διαδικασίας της κοινωνικής σύγκρισης και αύξηση της γνωστικής επικύρωσης του μηνύματος, κάτι που αναμένεται να έχει ως συνέπεια την αύξηση της μειονοτικής επιρροής (κυρίως έμμεσης) και τη μείωση της πλειοψηφικής επιρροής. Σε αυτό το σημείο θα αναφερθώ σύντομα σε ένα σύνολο πειραμάτων με σκοπό τη διερεύνηση της παραπάνω υπόθεσης, του εργαστηρίου Κοινωνικής Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, παρουσιάζοντας ενδεικτικά κάποια ευρήματα. Αρχικά φάνηκε, ότι η έμμεση επιρροή ήταν κατά κανόνα μεγαλύτερη από την άμεση και στα τέσσερα πειράματα που διεξήχθησαν. Πιο συγκεκριμένα, η συναγωγή της μειοψηφικής στήριξης του μηνύματος αύξησε την ασκούμενη επιρροή (κυρίως την έμμεση), ενώ η συναγωγή της πλειοψηφικής στήριξης προκαλεί τα αντίθετα αποτελέσματα. Γενικά, σε συνθήκες συναγόμενης στήριξης η μειοψηφία (με ασθενή επιχειρήματα) ασκεί μεγαλύτερη επιρροή από την πλειοψηφία, ενώ σε συνθήκες δεδομένης στήριξης η πλειοψηφία ασκεί μεγαλύτερη επιρροή από τη μειοψηφία (με ισχυρά επιχειρήματα). Έτσι λοιπόν, αποφασίσαμε στην παρούσα έρευνα να εστιάσουμε στην μειονοτική μόνο επιρροή, και να δούμε τι διαφορές ενδέχεται να προκύψουν στην περίπτωση του δεδομένου μειονοτικού καθεστώτος και στην περίπτωση που συνάγεται έμμεσα από τους δέκτες.

Γενικά, πέρα από τις έρευνες του εργαστηρίου Κοινωνικής Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου που αναφέρθηκαν παραπάνω, δεν έχει γίνει απόπειρα χειρισμού της μεταβλητής που αφορά το καθεστώς της πηγής με έμμεση συναγωγή. Οι Gardikiotis, Martin & Hewstone (2010), αναφέρουν ότι οι πληροφορίες περί συναίνεσης μεταφέρονται με τρεις βασικούς τρόπους. Πρώτον, η ομαδική συναίνεση μπορεί να γίνει γνωστή μέσω του επιπέδου της αριθμητικής υποστήριξης κάποιας θέσης, όπως για παράδειγμα τα ποσοστά ή οι πραγματικοί αριθμοί. Δεύτερον, οι πληροφορίες αυτές μπορούν να συναχθούν από τη χρήση των επιθέτων συναινετικού χαρακτήρα που μεταφέρουν πληροφορίες για το σχετικό μέγεθος της ομάδας , όπως «πολλοί», «λίγοι», «μεγάλη», «μικρή». Και τρίτον, οι πληροφορίες περί συναίνεσης μπορούν να γίνουν γνωστές μέσω της χρήσης χαρακτηρισμών του κοινωνικού καθεστώτος, όπως «πλειοψηφία» και «μειοψηφία». Από τα πειράματά τους φάνηκε ότι όταν η ομαδική συναίνεση ορίζεται με όρους επιθέτων συναίνεσης (π.χ. «μεγάλη», «μικρή»), τότε οι «μεγάλες» πηγές έχουν μεγαλύτερη επιρροή από ότι οι «μικρές», ανεξάρτητα από το καθεστώς της πηγής. Όταν η αριθμητική συναίνεση ορίζεται με όρους αριθμητικής υποστήριξης σε ποσοστά, η πλειοψηφική πηγή ασκεί μεγαλύτερη επιρροή από ότι η μειοψηφική, ανεξάρτητα από το επίπεδο της ομαδικής συναίνεσης. Οι πληροφορίες

σχετικά με μια ομάδα με τη μορφή ποσοστών φάνηκε ότι έστρεψαν τη προσοχή στο καθεστώς της πηγής, δημιουργώντας ένα πλαίσιο που ευνοεί το πλειοψηφικό καθεστώς. Η πλειοψηφία ασκούσε μεγαλύτερη επιρροή όταν δίνονταν ο χαρακτηρισμός του καθεστώτος μαζί με τα ποσοστά συναίνεσης, και όταν δίνονταν μόνο τα ποσοστά συναίνεσης. Όταν χρησιμοποιούταν μόνο ο χαρακτηρισμός της πηγής, δεν παρατηρούνταν καμία διαφορά μεταξύ των πλειοψηφικών και μειοψηφικών ομάδων. Όσον αφορά την επεξεργασία του μηνύματος, φάνηκε ότι ανεξάρτητα από τον τρόπο που παρουσιάζεται το καθεστώς, η πλειοψηφία οδηγεί σε ευρετική επεξεργασία, ενώ η μειοψηφία οδηγεί σε συστηματική επεξεργασία.

Βασικό ερμηνευτικό εργαλείο στην έρευνά μας αποτελούν οι έρευνες του Moscovici (1979) σχετικά με την κοινωνική επιρροή και ιδιαίτερα τη μειονοτική. Σύμφωνα με τη θεωρία μεταστροφής (Moscovici, 1980), όταν τα άτομα έρχονται αντιμέτωπα με πλειοψηφικές πηγές, εστιάζουν κυρίως τη προσοχή τους στις διαφορές της πλειοψηφικής άποψης και της δικής τους, και η επιρροή προκύπτει από την προσπάθεια να μειωθεί αυτή η διαφορά. Ακολουθείται λοιπόν, μια διαδικασία σύγκρισης και η επεξεργασία του μηνύματος είναι χαμηλή. Από την άλλη μεριά, όταν οι στόχοι επιρροής έρχονται αντιμέτωποι με μειονοτικές πηγές, η προσοχή τους εστιάζεται στη θέση της μειονότητας και η επιρροή προκύπτει από την διεξοδική επεξεργασία του μηνύματος. Η διαδικασία που ακολουθείται είναι της γνωστικής επικύρωσης, καθώς η επεξεργασία του μηνύματος είναι υψηλή. Οι πλειοψηφικές πηγές επιτυγχάνουν μεγαλύτερη άμεση επιρροή (ενδοτικότητα), ενώ οι μειονοτικές επιτυγχάνουν μεγαλύτερη έμμεση επιρροή (μεταστροφή) κυρίως σε ιδιωτικό επίπεδο, εξαιτίας του φόβου να ταυτιστεί κανείς φανερά με μια μειονότητα (Mugny, 1982).

Ένα ακόμα θεωρητικό μοντέλο που έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην κατανόηση των διαδικασιών επιρροής είναι η θεωρία επεξεργασίας της σύγκρουσης (Mugny, Butera, Sanchez-Mazas, & Perez, 1995; Perez & Mugny, 1993; Perez & Mugny, 1996). Η επεξεργασία της σύγκρουσης αφορά τον τρόπο με τον οποίο το υποκείμενο χειρίζεται και σηματοδοτεί τη σύγκρουση. Γίνεται σε συνάρτηση με τον τύπο του πειραματικού έργου, ή με τον τύπο της πηγής που εισάγει την διαφωνία. Στα έργα γνώμης, βασικό στοιχείο αποτελεί η ομάδα υπαγωγής της πηγής και του δέκτη, διότι το πλαίσιο αναφοράς σχετικά με τις γνώμες τοποθετείται στο κοινό σημείο των ομάδων υπαγωγής και αναφοράς, και δεν παίζει μεγάλο ρόλο η αριθμητική διάσταση ή η ικανότητα. Το μέγεθος απόκλισης απόψεων προσδιορίζει και την ενδεχόμενη επιρροή. Γενικά, κάθε γνωστική σύγκρουση είναι καταρχήν μια κοινωνική σύγκρουση. Η κοινωνική σύγκρουση επιλύεται στο επίπεδο της κοινωνικής σχέσης, ενώ η γνωστική σύγκρουση επιλύεται με την επεξεργασία των απαντήσεων. Στην περίπτωση που η κοινωνική σύγκρουση είναι ιδιαίτερα έντονη, η επεξεργασία της καθαρά γνωστικής σύγκρουσης δε θα γίνει εφόσον η κοινωνική σύγκρουση δεν έχει επιλυθεί. Όταν η πηγή είναι εξωομαδική, η σύγκρουση επιλύεται συντηρώντας ή

οξύνοντας την κοινωνική διαφοροποίηση μεταξύ των ομάδων. Ο διαχωρισμός του μηνύματος από την πηγή μπορεί να προκαλέσει ιδεολογική μεταστροφή και αυτός προϋποθέτει ότι το υποκείμενο λύνει τη κοινωνική και γνωστική σύγκρουση σε δυο χρόνους. Πρώτα πρέπει να επιλυθεί η διομαδική σύγκρουση, που εισάγει η εξωομαδική πηγή (συνήθως σε βάρος της εξωομάδας). Έπειτα το υποκείμενο μπορεί να επικεντρώσει την προσοχή του στα ίδια τα περιεχόμενα των θέσεων της εξωομάδας και σε αυτή την περίπτωση στις οργανωτικές αρχές. Από τη στιγμή λοιπόν που η γνωστική σύγκρουση διαχωρίζεται από την κοινωνική, οι συνθήκες είναι ευνοϊκές για την εμφάνιση της ιδεολογικής μεταστροφής. Σε περίπτωση διαχωρισμού, η λανθάνουσα αλλαγή θα είναι πιο σημαντική όσο πιο έντονη είναι η σύγκρουση, εξαιτίας κυρίως της ακύρωσης της αξιοπιστίας της πηγής.

Αναπόσπαστο κομμάτι της επιρροής όμως, είναι και οι άρρητες θεωρίες κοινωνικής επιρροής (ΑΘΕ), οι οποίες αφορούν τον τρόπο με τον οποίο το κοινωνικό υποκείμενο αντιλαμβάνεται τις διαδικασίες και τις στρατηγικές της κοινωνικής επιρροής (Roskos-Ewoldsen, 1997). Εστιάζουν στον «επιστημονικό εαυτό» των κοινωνικών υποκειμένων και έχουν να κάνουν με κοινές πεποιθήσεις και αντιλήψεις σχετικά με την πηγή, το μήνυμα αλλά και τους δέκτες, χωρίς να είναι επιστημονικά τεκμηριωμένες. Προηγούμενη έρευνα σχετικά με τις άρρητες θεωρίες που αφορούν τους άλλους έχουν δείξει ότι είναι ένα σημαντικό στοιχείο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης επειδή επηρεάζουν τις προσδοκίες σχετικά με τη συμπεριφορά των άλλων (Wegner & Vallacher, 1997· Yuill, 1993), και το πώς οι τελευταίοι εκτιμώνται (Perse, Pavitt, & Burgggraf, 1990). Γενικά, οι άνθρωποι βασίζονται στις πεποιθήσεις τους για να αντιμετωπίσουν τις απόπειρες επιρροής τους, αλλά και όταν οι ίδιοι θέλουν να επηρεάσουν (Friestad & Wright, 1994). Και επειδή οι ανταλλαγές που σχετίζονται με την επιρροή είναι πολύ σημαντικές, η απόκτηση και η κοινή χρήση αντίστοιχων πεποιθήσεων είναι μια συνεχής κοινωνιοπολιτισμική διαδικασία. Δυστυχώς όμως, δεν έχουν διερευνηθεί στο πλαίσιο της κοινωνικής επιρροής όσο θα έπρεπε (O'Keefe, 1993). Παρόλο που ξέρουμε ότι οι προσδοκίες επηρεάζουν την κοινωνική αλληλεπίδραση, ξέρουμε ελάχιστα σχετικά με τα θεμέλια των προσδοκιών μας (Burgoon, 1995)· δηλαδή για τις άρρητες θεωρίες πίσω από τις προσδοκίες μας.

Ένα σημαντικό κομμάτι της βιβλιογραφίας σχετικά με τις άρρητες θεωρίες επιρροής προέρχεται από τον χώρο της διαφήμισης και του μάρκετινγκ (Brinol, Petty, & Tormala, 2004· Coulter, Zaltman, & Coulter 2001· Friestad & Wright, 1994· Friestad & Wright, 1995· Obermiller & Spangenberg, 1998· Shavitt, Lowrey, & Haefner 1998). Ενώ άλλο ένα παράδειγμα, αφορά τη θεματική της «αντίληψης του τρίτου προσώπου». Ο όρος *αντίληψη του τρίτου προσώπου* (Davison, 1983) περιγράφει τη τάση των ανθρώπων να θεωρούν ότι ένα μήνυμα ασκεί μεγαλύτερη επιρροή στους άλλους (σε «αυτούς»), παρά στους ίδιους (σε «εμένα»). Η συγκεκριμένη μεροληψία μπορεί να εξηγηθεί από το κίνητρο της αυτοπροαγωγής, σύμφωνα με το οποίο οι άνθρωποι έχουν την ανάγκη να βλέπουν τον εαυτό τους με θετικό τρόπο και να βελτιώνουν την

αυτοεικόνα τους. Επειδή η αποδοχή της επιρροής από ένα (κυρίως αρνητικό) περιεχόμενο επικοινωνίας μπορεί να υπονομεύσει την αυτοαξιολόγησή τους, οι άνθρωποι πιστεύουν ότι επηρεάζονται λιγότερο από τους άλλους, διατηρώντας έτσι μια θετική εικόνα εαυτού (Gunther & Mundy, 1993). Δύο άλλες ερμηνείες του παραπάνω φαινομένου περιγράφονται ως *άρρητες θεωρίες της επιρροής των μέσων*. Σύμφωνα με τη πρώτη τα μέσα είναι πανίσχυρα, και μπορούν να έχουν άμεσες και μαζικές επιδράσεις στη σκέψη και τη συμπεριφορά του κοινού τους (μοντέλο «υποδόριας βελόνας» - Perloff, 1993). Ενώ σύμφωνα με τη δεύτερη, οι άνθρωποι υποθέτουν ότι το κοινό που είναι περισσότερο ευάλωτο στην επιρροή των μέσων είναι αυτό με την μεγαλύτερη έκθεση στο περιεχόμενο αυτών.

Έτσι λοιπόν, η σύνδεση των ΑΘΕ με τη επιρροή δεν είναι καθόλου τυχαία. Σύμφωνα με τους Papastamou & Prodromitis (2012), το αποτέλεσμα της μειονοτικής επιρροής είναι ένα κατασκεύασμα της συμπεριφοράς της πηγής κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, και πιο συγκεκριμένα, της εικόνας που κατασκευάζει ο δέκτης για την πηγή, βασιζόμενος στο μήνυμα. Δηλαδή, βασικό ρόλο δεν παίζει η συμπεριφορά αυτή καθαυτή της μειονοτικής πηγής, αλλά ο τρόπος με τον οποίο αυτή «διαβάζεται» και ερμηνεύεται από τα υποκείμενα. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τα κοινωνικά, πολιτικά, ιδεολογικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά, τα υποκείμενα θα αντιλαμβάνονται και θα ερμηνεύουν αντίστοιχα το μήνυμα, την πηγή και τη συμπεριφορά αυτής, καθώς επίσης και τη συνολική διαδικασία επιρροής της οποίας αποτελούν αναπόσπαστο μέρος.

Στο άρθρο που προαναφέρθηκε (Papastamou & Prodromitis, 2012), η παραγοντική ανάλυση του εργαλείου των ΑΘΕ ανέδειξε τρεις παράγοντες: τις βασικές αρχές του *πλειονοκεντρισμού*, του *μειονοκεντρισμού*, και του *ταυτοτικού αναγωγισμού*. Η διάσταση του πλειονοκεντρισμού αφορά τη θετική αξιολόγηση της συμμόρφωσης προς την πλειοψηφία: οποιοδήποτε έκφραση διαφοροποίησης από την πλειοψηφία αποτελεί δείγμα ψυχολογικής παρέκκλισης. Η διάσταση του μειονοκεντρισμού έχει να κάνει με την υιοθέτηση απόψεων διαφορετικών από αυτές της πλειοψηφίας, επειδή δείχνουν ψυχολογική ανεξαρτησία, ενεργό συμμετοχή στις κοινωνικές αλλαγές, μη υποστήριξη του status quo, και επειδή η αποδοχή των θέσεων της εξουσίας θεωρείται ως ένδειξη ψυχολογικής εξάρτησης και ανωριμότητας. Τέλος, ο ταυτοτικός αναγωγισμός (κοινωνικός ή/και ψυχολογικός) δηλώνει ότι τα άτομα συμφωνούν με αυτούς που μοιράζονται κοινά είτε ψυχολογικά είτε κοινωνικά χαρακτηριστικά.

Οι παράγοντες που περιγράφηκαν παραπάνω, δεν είναι ούτε πολιτικά, ούτε ιδεολογικά ουδέτεροι: η διάσταση του μειονοκεντρισμού χαρακτηρίζει τα άτομα αριστερής ιδεολογίας, ενώ η διάσταση του πλειονοκεντρισμού χαρακτηρίζει τα άτομα δεξιής ιδεολογίας. Φαίνεται λοιπόν ξεκάθαρα ότι οι ΑΘΕ δεν περιορίζονται στην

περιγραφή και ερμηνεία των διαδικασιών κοινωνικής επιρροής, φαίνεται ότι είναι ενσωματωμένες στο γενικό ιδεολογικό πλαίσιο του κοινωνικού υποκειμένου.

Παρούσα έρευνα

Η επιλογή των ΑΘΕ στη συγκεκριμένη έρευνα επιτρέπει τη διασύνδεση της θεωρίας με την πράξη του κοινωνικού υποκειμένου. Με θεωρητικούς όρους, μας δίνεται η δυνατότητα να διαπιστώσουμε το κατά πόσο οι άρρητες θεωρίες επιρροής των υποκειμένων, σε συνδυασμό με το τι είναι η κοινωνική επιρροή και πως λειτουργεί, μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα συμπεριφέρονται όταν έρχονται αντιμέτωποι με αντίστοιχες διαδικασίες.

Έτσι λοιπόν, στην έρευνα που περιγράφεται, οι άρρητες θεωρίες επιρροής λειτουργούν με τρεις διαφορετικούς τρόπους: ως ανεξάρτητη, ως διαμεσολαβητική και ως εξαρτημένη μεταβλητή, σε μια διαδικασία μειονοτικής επιρροής όπου το (μειονοτικό πάντα) καθεστώς της πηγής είτε είναι δεδομένο, είτε συνάγεται έμμεσα. Η ανεξάρτητη μεταβλητή αφορά το χειρισμό σχετικά με τα χαρακτηριστικά που «πρέπει» να έχει ένα μήνυμα προκειμένου να γίνει αποδεκτό και πειστικό από το κοινό (η μια συνθήκη αφορούσε πλειοψηφικά χαρακτηριστικά, ενώ η δεύτερη μειονοτικά), η οποία ενεργοποιεί ανάλογα άρρητες «πλειοψηφικές» ή «μειονοτικές» θεωρίες. Η διαμεσολαβητική έχει να κάνει με απόψεις σχετικά με την πηγή του μηνύματος, που αφορούν είτε την πηγή ως οντότητα είτε το περιεχόμενο των απόψεών της, και ενεργοποιούνται από τις δυο ανεξάρτητες μεταβλητές και ενδέχεται μάλιστα για αυτό το λόγο να λειτουργήσουν διαμεσολαβητικά στην άσκηση επιρροής. Και τέλος, η εξαρτημένη μέτρηση των άρρητων θεωριών επιρροής αφορά γενικές αντιλήψεις για την πλειοψηφική και τη μειονοτική επιρροή σε ένα ανώτερο ιδεολογικό επίπεδο, που ενδέχεται να λειτουργήσει και ως ένδειξη βαθύτερης ιδεολογικής αλλαγής - πέρα δηλαδή, από τα όρια της άμεσης και έμμεσης επιρροής σχετικά με το θέμα του μηνύματος. Σκοπός είναι δηλαδή, να διαπιστωθεί το κατά πόσο υπάρχουν διαφορές στην επιρροή (άμεση και έμμεση) μιας μειονοτικής πηγής, όταν τα υποκείμενα πληροφορούνται ότι με το μήνυμα που τους παρουσιάστηκε *«συμφωνεί η μειονότητα (18%) της κοινής γνώμης»*, ή ότι *«διαφωνεί η πλειοψηφία (82%) της κοινής γνώμης»*, καθώς επίσης ο ρόλος και η σημασία (διαφορετικών χειρισμών) των ΑΘΕ σε αυτή τη διαδικασία.

Στην παρούσα έρευνα, το θέμα που έχουμε επιλέξει για να αποτελέσει το μήνυμα της επιρροής, είναι αυτό της τρομοκρατίας και η επιλογή δεν είναι τυχαία. Καθώς το αντικείμενό μας είναι η μειονοτική επιρροή, διαλέξαμε το παραπάνω θέμα διότι η τρομοκρατία είναι μια εξαιρετικά αντιφατική πρακτική, είναι θέμα συναισθηματικά, ηθικά πολιτικά και ιδεολογικά φορτισμένο και σύμφωνα με τους Papastamou & Prodromitis (2012), *«αποτελεί, κατά τη γνώμη μας, ένα από τα λίγα θέματα που έχει*

όλες τις απαραίτητες επιστημολογικές ιδιότητες για την (πειραματική αλλά όχι μόνο) μελέτη της επιρροής των μειονοτήτων».

Υποθέσεις

Βασιζόμενοι στη θεωρία μεταστροφής, τη θεωρία επεξεργασίας της σύγκρουσης, το ευρετικό μοντέλο και το μοντέλο κεντρικής και περιφερειακής οδού επεξεργασίας, οδηγηθήκαμε στις παρακάτω υποθέσεις:

(1) Στη συνθήκη δεδομένου μειονοτικού καθεστώτος, αναμένεται μεγαλύτερη έμμεση επιρροή στην περίπτωση που ένα μήνυμα προκειμένου να γίνει αποδεκτό και να πείσει πρέπει να διαθέτει πλειοψηφικά χαρακτηριστικά, λόγω αυξημένης σύγκρουσης που προκαλείται από την ενεργοποίηση διαφορετικών ΑΘΕ.

(2) Στη συνθήκη έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώτος, αναμένεται μεγαλύτερη έμμεση επιρροή στην περίπτωση που ένα μήνυμα προκειμένου να γίνει αποδεκτό και να πείσει πρέπει να διαθέτει μειοψηφικά χαρακτηριστικά, καθώς με αυτό τον τρόπο ενισχύεται η αποσύνδεση του μηνύματος από την πηγή.

(3) Αναφορικά με την άμεση επιρροή αναμένεται να είναι μειωμένη στη συνθήκη έμμεσης συναγωγής του μειονοτικού καθεστώτος σε συνδυασμό με το μειονοτικό χαρακτήρα του πειστικού μηνύματος, καθώς η σύγκρουση είναι αυξημένη και ενδέχεται να μη λειτουργήσει θετικά για την άμεση επιρροή.

(4) Σχετικά με τις άρρητες θεωρίες επιρροής για τους υποστηρικτές του κειμένου, αναμένεται πριμοδότηση της διάστασης του περιεχομένου των απόψεών τους, συγκριτικά με τη διάσταση της πηγής ως οντότητα, διότι καθώς έχουμε να κάνουμε μόνο με μειονοτική επιρροή αναμένουμε να ενεργοποιηθεί η διαδικασία της γνωστικής επικύρωσης και όχι αυτή της κοινωνικής σύγκρισης.

Μέθοδος

Πειραματικός Σχεδιασμός και Συμμετέχοντες

Το πειραματικό σχέδιο της έρευνας είναι τύπου 2 (Δεδομένο/Έμμεσα Συναγόμενο Μειονοτικό Καθεστώς Πηγής: Πλειοψηφία (82%) Διαφωνεί – Μειονότητα (18%) Συμφωνεί) Χ 2 (Χαρακτήρας Πειστικού Μηνύματος: Πλειοψηφικός - Μειονοτικός), μεταξύ υποκειμένων. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν ηλεκτρονικά και ανώνυμα μέσω ερωτηματολογίων σε ηλεκτρονική μορφή. Το δείγμα αποτελείται από 111 συμμετέχοντες, ηλικίας 19 με 75 ετών ($M = 38.60$, $SD = 14.93$). Οι γυναίκες ήταν 65,

ενώ οι άντρες 46. Η κατανομή των συμμετεχόντων στις πειραματικές συνθήκες έγινε με τυχαίο τρόπο, με σταθερή αναλογία ως προς το φύλο και την ηλικία.

Διαδικασία

Αρχικά, οι συμμετέχοντες ενημερώνονταν ότι οι απαντήσεις τους είναι απόλυτα εμπιστευτικές και ανώνυμες, ότι η έρευνα αφορούσε απόψεις σχετικά με το θέμα της τρομοκρατίας (δεν ενημερώνονταν για το πραγματικό θέμα) και στη συνέχεια συμπλήρωναν κάποια δημογραφικά στοιχεία (φύλο και ηλικία).

Έπειτα ακολουθούσαν δυο προμετρήσεις: μια για τις στάσεις γύρω από το θέμα της τρομοκρατίας και μια για την πολιτική δραστηριοποίηση. Στη συνέχεια διάβαζαν ένα σύντομο κείμενο σχετικά με τα χαρακτηριστικά («πλειοψηφικά»/«μειονοτικά») που πρέπει να έχει ένα μήνυμα προκειμένου να είναι πειστικό (εγχειρηματοποίηση μεταβλητής «Χαρακτήρας Πειστικού Μηνύματος»). Σειρά είχε ένα ακραίο αντιτρομοκρατικό μήνυμα κατά του ISIS, το οποίο υποστηριζόταν από μια μειονοτική πηγή η οποία είτε συναγόταν έμμεσα, είτε το μειονοτικό καθεστώς της ήταν δεδομένο (εγχειρηματοποίηση μεταβλητής «Δεδομένο/Έμμεσα Συναγόμενο Μειονοτικό Καθεστώς Πηγής»). Και τέλος, ακολουθούσαν μετρήσεις άρρητων θεωριών επιρροής που αφορούσαν νοσηματοδοτήσεις της τοποθέτησης της μειονοτικής πηγής τόσο για τους υποστηρικτές του κειμένου όσο και για τις απόψεις αυτών για την αξιολόγηση και το σθένος του μηνύματος για την άμεση και έμμεση επιρροή και για τις άρρητες θεωρίες επιρροής που αφορούσαν γενικά την υποστήριξη πλειοψηφικών ή μειονοτικών απόψεων. Όλες οι μετρήσεις απαντήθηκαν σε επτα-βάθμιες κλίμακες.

Ανεξάρτητες Μεταβλητές

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι ανεξάρτητες μεταβλητές του πειράματος ήταν δυο: η «Δεδομένο/Έμμεσα Συναγόμενο Μειονοτικό Καθεστώς Πηγής» και η «Χαρακτήρας Πειστικού Μηνύματος». Σχετικά με την πρώτη μεταβλητή του μειονοτικού καθεστώτος, στην περίπτωση που ήταν δεδομένο αναφέραμε ότι:

*«Σύμφωνα με τα αποτελέσματα έρευνας σε αντιπροσωπευτικό δείγμα, με τις απόψεις του κειμένου αυτού **συμφωνεί η μειοψηφία (18%) της ελληνικής κοινής γνώμης**».*

Ενώ στην περίπτωση που το μειονοτικό καθεστώς συναγόταν έμμεσα, αναφέραμε ότι:

*«Σύμφωνα με τα αποτελέσματα έρευνας σε αντιπροσωπευτικό δείγμα, με τις απόψεις του κειμένου αυτού **διαφωνεί η πλειοψηφία (82%)** της ελληνικής κοινής γνώμης».*

Η μεταβλητή του χαρακτήρα πειστικού μηνύματος εγχειρηματοποιήθηκε με τη σύνταξη ενός μικρού κειμένου που ενημέρωνε τους συμμετέχοντες σχετικά με τα χαρακτηριστικά που «πρέπει» έχει ένα μήνυμα προκειμένου να είναι πειστικό και αποδεκτό. Στην περίπτωση του πλειοψηφικού χαρακτήρα, το κείμενο ήταν το ακόλουθο:

*«Τα τελευταία χρόνια, οι έρευνες σχετικά με τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα μήνυμα (πολιτικό, κοινωνικό ή διαφημιστικό) **ώστε να γίνει αποδεκτό και πειστικό**, δείχνουν ότι ένα μήνυμα είναι πειστικό όταν **στηρίζεται από την πλειοψηφία της κοινής γνώμης**. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα **ένα μήνυμα για να πείσει, πρέπει να εκφράζει συναινετικές και μετριοπαθείς απόψεις και γενικά απόψεις που φαίνονται να είναι εύκολα αποδεκτές από μεγάλο πλήθος ανθρώπων. Τα επιχειρήματα του μηνύματος πρέπει να είναι κατανοητά, ρεαλιστικά και συνηθισμένα. Μόνο αν είναι έτσι φτιαγμένο ένα μήνυμα καταλήγει τελικά να είναι αποδεκτό και πειστικό.**».*

Ενώ στην περίπτωση του μειονοτικού χαρακτήρα, το κείμενο ήταν το εξής:

*«Τα τελευταία χρόνια, οι έρευνες σχετικά με τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα μήνυμα (πολιτικό, κοινωνικό ή διαφημιστικό) **ώστε να γίνει αποδεκτό και πειστικό**, δείχνουν ότι ένα μήνυμα είναι πειστικό όταν **στηρίζεται από την μειοψηφία της κοινής γνώμης**. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα **ένα μήνυμα για να πείσει, πρέπει να εκφράζει συγκρουσιακές απόψεις και γενικά απόψεις που δεν φαίνονται να είναι εύκολα αποδεκτές από μεγάλο πλήθος ανθρώπων. Τα επιχειρήματα του μηνύματος πρέπει να είναι πρωτότυπα, ενδιαφέροντα, ακραία και σπάνια. Μόνο αν είναι έτσι φτιαγμένο ένα μήνυμα καταλήγει τελικά να είναι αποδεκτό και πειστικό.**».*

Τα παραπάνω κείμενα έχουν συνταχθεί με βάση τις προτάσεις του εργαλείου «Αξιολόγηση Μηνύματος», που περιγράφεται στη συνέχεια.

Μετρήσεις

Στάσεις για την τρομοκρατία: Οι συμμετέχοντες καλούνταν να απαντήσουν σε έξι προτάσεις, εκφράζοντας τις απόψεις τους για την τρομοκρατία. Οι προτάσεις ήταν οι εξής: «Πιστεύετε ότι η τρομοκρατία είναι: πολιτικό έγκλημα/έγκλημα κοινού ποινικού δικαίου· πράξη με πολιτικά κίνητρα/πράξη χωρίς πολιτικά κίνητρα· δικαιολογημένη/αδικαιολόγητη· εχθρός της κοινωνίας/εχθρός της εξουσίας· πρέπει να αντιμετωπιστεί μόνο με δημοκρατικά μέσα/μόνο με μη δημοκρατικά μέσα. Και:

«Οι καταδικασθέντες για πράξεις τρομοκρατίας πρέπει να έχουν: τα ίδια δικαιώματα με τους άλλους κρατούμενους/κανένα από τα δικαιώματα των άλλων κρατουμένων».

Πολιτική δραστηριοποίηση: Η πολιτική δραστηριοποίηση έχει να κάνει με το βαθμό που τα άτομα εμπλέκονται ενεργά στο πολιτικό γίνεσθαι, και έμμεσα από αυτή συνάγεται και η πολιτική τους τοποθέτηση. Η μέτρηση αυτή αποτελούνταν επίσης από έξι προτάσεις, όπου το 1 αντιστοιχούσε στο «*Διαφωνώ*» και το 7 στο «*Συμφωνώ*». Οι προτάσεις ήταν οι εξής: «Ότι και να κάνω δεν μπορώ να επηρεάσω τίποτα από αυτά που συμβαίνουν στην πολιτική», «Αποφεύγω να μπλέκομαι με τη πολιτική», «Προσπαθώ έμπρακτα να προωθήσω τις πολιτικές μου πεποιθήσεις», «Φροντίζω να μην διαβάζω ποτέ ή να μην ακούω ποτέ τα νέα», «Ήταν πάντα σημαντικό για μένα να «προσπαθώ να επιτύχω τους πολιτικούς μου στόχους με άλλα μέσα (πχ. Κοινωνία των πολιτών, ίντερνετ, διαδηλώσεις κλπ)». Οι προτάσεις αυτές ενώθηκαν (αφού αντιστράφηκαν η πρώτη, η δεύτερη και η τέταρτη πρόταση) και αποτέλεσαν έναν δείκτη του οποίου η αξιοπιστία είναι ικανοποιητική ($\alpha = .69$).

Άρρητες θεωρίες επιρροής (ενεργοποιούμενες από τον χαρακτήρα του πειστικού μηνύματος και το μειονοτικό καθεστώς της πηγής): Η συγκεκριμένη μέτρηση αφορά τις απόψεις των συμμετεχόντων σχετικά με την πηγή του μηνύματος, οι οποίες όμως ενεργοποιούνται από τη μεταβλητή του χαρακτήρα του πειστικού μηνύματος (δηλαδή από το αν τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα μήνυμα προκειμένου να είναι πειστικό παρουσιάζονται ως πλειοψηφικά ή μειονοτικά), αλλά και από μειονοτικό καθεστώς της πηγής. Η κλίμακα αυτή αποτελούταν από δώδεκα προτάσεις, από τις οποίες κατασκευάστηκαν δυο δείκτες. Ο πρώτος αφορούσε την πηγή του κειμένου ως οντότητα, με 7 προτάσεις και ικανοποιητική αξιοπιστία ($\alpha = .67$). Κάποια παραδείγματα είναι: «Οι υποστηρικτές του κειμένου αμφιβάλλουν για την ορθότητα της προσωπικής τους άποψης/έχουν απόλυτη εμπιστοσύνη στην προσωπική τους γνώμη», «Οι υποστηρικτές του κειμένου χειραγωγούνται εύκολα/δύσκολα», «Οι υποστηρικτές του κειμένου θέλουν να προκαλούν/να εκφράζουν συμβατικές θέσεις». Ενώ ο δεύτερος δείκτης αφορούσε το περιεχόμενο των απόψεων της πηγής, αποτελείται από 5 προτάσεις, με υψηλή αξιοπιστία ($\alpha = .89$). Ενδεικτικά κάποιες προτάσεις είναι: «Οι απόψεις αυτών που υποστηρίζουν το κείμενο ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα/είναι ανεδαφικές», «Οι απόψεις αυτών που υποστηρίζουν το κείμενο είναι επικίνδυνες για την κοινωνική συνοχή/προάγουν την κοινωνική συνοχή».

Αξιολόγηση μηνύματος: Η κλίμακα αυτή αποτελείται από 8 προτάσεις που αφορούν γενικά το κείμενο που διάβασαν, όπως για παράδειγμα: «Το κείμενο που διαβάσατε υποστηρίζει συγκρουσιακές απόψεις/συναινετικές απόψεις», «Είναι πρωτότυπο/κοινότοπο», «Είναι ακραίο/μετριοπαθές», «Είναι σπάνιο/συνηθισμένο», «Δεν είναι καθόλου πειστικό/Είναι απόλυτα πειστικό». Οι προτάσεις αυτές ενώθηκαν και αποτέλεσαν έναν δείκτη του οποίου η αξιοπιστία είναι ικανοποιητική ($\alpha = .66$).

Σθένος μηνύματος: Η συγκεκριμένη μέτρηση αφορά το πόσο ισχυρό ως μήνυμα ήταν το κείμενο που προηγήθηκε, και αποτελείται από τις ακόλουθες 5 προτάσεις: «Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι το κείμενο που διαβάσατε έχει την ικανότητα να πείσει όσους το διαβάσουν», «Είναι εύκολο να το αντικρούσει κανείς», «Είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς», «Σε κάνει να θες να υποστηρίξεις την ακριβώς αντίθετη άποψη», και «Έχει μεγάλη εσωτερική συνοχή». Οι προτάσεις αυτές ενώθηκαν (η δεύτερη και η τέταρτη πρόταση αντιστράφηκαν) και αποτέλεσαν έναν δείκτη του οποίου η αξιοπιστία είναι ικανοποιητική ($\alpha = .65$).

Άμεση επιρροή: Για την μέτρηση της άμεσης επιρροής κατασκευάστηκε ένας δείκτης που αποτελείται από 8 προτάσεις, όπου το 1 αντιστοιχούσε στο «*Διαφωνώ Απόλυτα*» και το 7 στο «*Συμφωνώ Απόλυτα*». Η πρώτη πρόταση αφορούσε γενικά τη συμφωνία ή διαφωνία με το κείμενο («Σε ποιο βαθμό εσείς προσωπικά συμφωνείτε ή διαφωνείτε με το κείμενο που διαβάσατε;»), ενώ οι άλλες 7 ήταν προτάσεις αυτούσιες από το κείμενο του μηνύματος, όπως για παράδειγμα: «Για την αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας πρέπει να κλείσουν τα σύνορα και να απομονώσουν τους τρομοκράτες στη χώρα τους», «Να παρέμβει η Δύση στον τρόπο εκπαίδευσης των μουσουλμάνων», «Να θανατωθούν οι τρομοκράτες και οι αρχηγοί τους», «Οι πολιτισμένες χώρες να ενωθούν και να ταχθούν απέναντι στους μουσουλμάνους». Η αξιοπιστία των προτάσεων αυτών ήταν υψηλή ($\alpha = .85$).

Έμμεση επιρροή: Η έμμεση επιρροή μετρήθηκε συνολικά με 20 προτάσεις, οι οποίες όμως χωρίστηκαν εννοιολογικά σε 4 διαφορετικούς δείκτες. Σε όλες τις προτάσεις το 1 αντιστοιχούσε στο «*Διαφωνώ Απόλυτα*» και το 7 στο «*Συμφωνώ Απόλυτα*». Ο πρώτος δείκτης αφορά την απόρριψη του φιλοτρομοκρατικού λόγου (οι προτάσεις αντιστράφηκαν, έτσι ώστε τα μεγάλα νούμερα να αντιστοιχούν και σε μεγαλύτερη έμμεση επιρροή) και αποτελείται από 6 προτάσεις με καλή αξιοπιστία ($\alpha = .77$). Κάποια παραδείγματα είναι: «Η τρομοκρατία είναι ένα φαινόμενο που συντηρείται από την εξουσία για να δικαιολογεί την αυθαιρεσία και την άσκηση βίας από μέρους της», «Η τρομοκρατία είναι η μόνη δυνατότητα πολιτικής έκφρασης για όσους είναι αποκλεισμένοι ουσιαστικά από τις επίσημες πολιτικές διαδικασίες» και «Εάν κάποιοι διαπράττουν τρομοκρατικές πράξεις, αυτό συμβαίνει διότι θέλουν να δηλώσουν ότι υπάρχει κοινωνική αδικία γύρω τους».

Ο δεύτερος δείκτης αφορά αντιτρομοκρατικές απόψεις και αποτελείται από 4 προτάσεις με ικανοποιητική αξιοπιστία ($\alpha = .60$). Παραδείγματα προτάσεων είναι: «Όταν πρόκειται για την συλλογική ασφάλεια των πολιτών, τα ατομικά δικαιώματα και οι ελευθερίες πρέπει να περνάνε σε δεύτερη μοίρα», «Η τρομοκρατία θα εξαλειφθεί μόνο αν επικρατήσει ένας από τους δυο αντίπαλους πολιτισμούς, Δυτικός – Μουσουλμανικός».

Ο τρίτος δείκτης αφορά ένα σύνολο δράσεων για την αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας· αποτελείται από 7 προτάσεις και έχει υψηλή αξιοπιστία ($\alpha = .88$). Κάποια παραδείγματα είναι: «Να απλοποιηθούν οι διαδικασίες έκδοσης υπόπτων για τρομοκρατική δράση», «Να επανέλθει η θανατική ποινή για την τιμωρία των τρομοκρατών», «Να επιτρέπεται η παρακολούθηση των τηλεφωνικών κλήσεων των πολιτών».

Και τέλος, ο τέταρτος δείκτης αφορά κάποιες αρχές σύμφωνα με τις οποίες μπορεί να αντιμετωπιστεί η τρομοκρατία· αποτελείται από 3 προτάσεις αλλά επειδή έχει σχετικά χαμηλή αξιοπιστία ($\alpha = .47$), δεν κρίθηκε κατάλληλος για να χρησιμοποιηθεί στις αναλύσεις. Οι προτάσεις είναι: «Να εξαλειφθεί ουσιαστικά η κοινωνική αδικία και να προωθηθεί έμπρακτα η κοινωνική δικαιοσύνη (π.χ. με την ενίσχυση του Κράτους Πρόνοιας)», «Οι δυτικές χώρες να σέβονται έμπρακτα τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των μειονοτήτων που ζουν στο εσωτερικό τους», «Να επιδιωχθεί η περιθωριοποίηση και αποδυνάμωση όλων των εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, που ζουν στο εσωτερικό μιας χώρας» (η τελευταία αυτή πρόταση αντιστράφηκε προκειμένου να έχει θετικό χαρακτήρα όπως οι υπόλοιπες).

Άρρητες θεωρίες επιρροής (για την υποστήριξη γενικά πλειοψηφικών ή μειονοτικών απόψεων): Η μέτρηση αυτή είναι διαφορετική από την προηγούμενη που αφορούσε τις ΑΘΕ, καθώς δεν εστιάζει στην πηγή του μηνύματος, αλλά γενικά στις πεποιθήσεις σχετικά με την υποστήριξη πλειοψηφικών ή μειονοτικών απόψεων. Αποτελείται από 12 προτάσεις που χωρίστηκαν σε δυο δείκτες. Σε όλες τις προτάσεις το 1 αντιστοιχούσε στο «Διαφωνώ Απόλυτα» και το 7 στο «Συμφωνώ Απόλυτα». Ο πρώτος αφορά τις πεποιθήσεις για την υποστήριξη πλειοψηφικών απόψεων (πλειονοκεντρισμός), αποτελείται από 6 προτάσεις (που έχουν αντιστραφεί οι 4 από αυτές προκειμένου όλες να δηλώνουν θετικό χαρακτήρα για την υποστήριξη πλειοψηφικών απόψεων) και έχουν υψηλή αξιοπιστία ($\alpha = .83$). Παραδείγματα προτάσεων είναι: « Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών από αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία δείχνει λανθασμένη αντίληψη της πραγματικότητας», «Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που δέχεται η πλειοψηφία είναι δείγμα ψυχολογικής παρέκκλισης», «Το να αποδέχεται κάποιος τις απόψεις της πλειοψηφίας συμβάλλει στην αποφυγή της κοινωνικής αναταραχής».

Ο δεύτερος δείκτης αφορά τις πεποιθήσεις για την υποστήριξη μειονοτικών απόψεων (μειονοκεντρισμός), αποτελείται επίσης από 6 προτάσεις και έχουν καλή αξιοπιστία ($\alpha = .77$). Κάποια παραδείγματα είναι: «Η υποστήριξη μειοψηφικών απόψεων είναι αναγκαία για τη μεταβολή του κοινωνικού συστήματος», «Η αποδοχή των απόψεων της μειοψηφίας ισοδυναμεί με άρνηση υποταγής του ενός στη βούληση των πολλών», «Το να συμφωνεί κάποιος με τη γνώμη των λίγων σημαίνει ότι είναι τολμηρός και έχει το θάρρος της γνώμης του».

Αποτελέσματα

Προκαταρκτικές Αναλύσεις

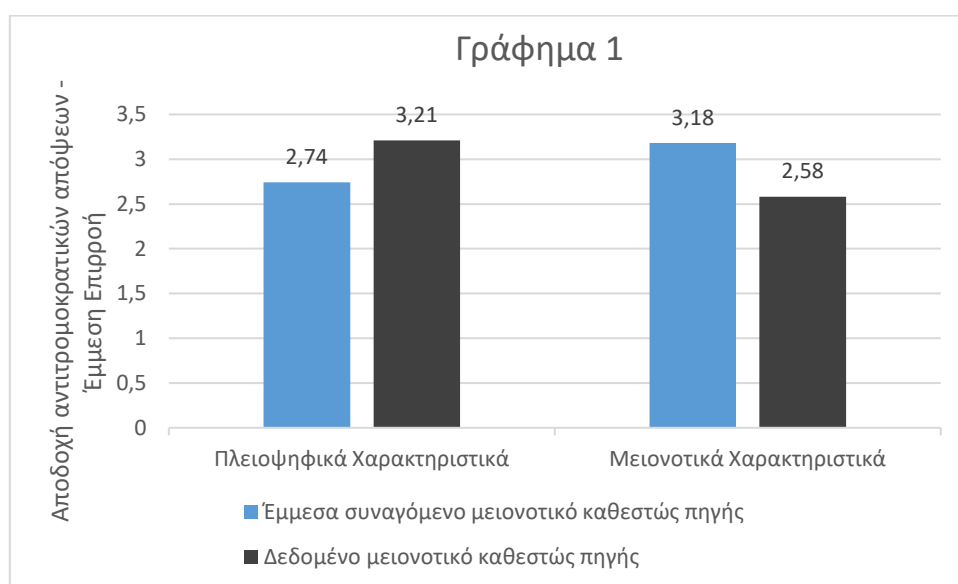
Δεν προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ως προς το φύλο, την ηλικία, και την πολιτική δραστηριοποίηση ανάμεσα στις πειραματικές συνθήκες. Παρατηρήθηκαν όμως στατιστικά σημαντικές διαφορές ως προς δυο προτάσεις στην κλίμακα των στάσεων για την τρομοκρατία: αυτές ήταν οι εξής: «Πιστεύετε ότι η τρομοκρατία είναι πολιτικό έγκλημα/έγκλημα κοινού ποινικού δικαίου» και «Πιστεύετε ότι η τρομοκρατία είναι πράξη με πολιτικά κίνητρα/πράξη χωρίς πολιτικά κίνητρα». Οι δυο προτάσεις συσχετίζονται στατιστικά σημαντικά ($r = .44$, $p < .001$), οπότε κατασκευάστηκε ένας δείκτης και σε όλες τις ακόλουθες αναλύσεις των δεδομένων, τον λαμβάναμε υπόψη ως παράγοντα συμμεταβολής (covariate) καθώς αυτό αποτέλεσε μεροληψία στην κατανομή των συμμετεχόντων στις πειραματικές συνθήκες.

Αναλύσεις Διακύμανσης

Αρχικά, πραγματοποιήσαμε αναλύσεις διακύμανσης (ANOVA), προκειμένου να διερευνηθούν οι πιθανές κύριες επιδράσεις αλλά και αλληλεπιδράσεις των ανεξάρτητων μεταβλητών στις εξαρτημένες μετρήσεις μας. Στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα προέκυψαν μόνο για τον δείκτη των αντιτρομοκρατικών απόψεων της έμμεσης επιρροής, καθώς επίσης και για τον δείκτη που αφορούσε το περιεχόμενο των απόψεων της πηγής, των άρρητων θεωριών επιρροής που ενεργοποιούνται από τον χαρακτήρα του πειστικού μηνύματος.

Έμμεση επιρροή: αντιτρομοκρατικές απόψεις. Από την ανάλυση διακύμανσης που έγινε προέκυψε μια στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση των δυο ανεξάρτητων μεταβλητών - του δεδομένου/έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώ της πηγής και του χαρακτήρα πειστικού μηνύματος - ($F_{1/106} = 5.05$, $p < .005$) στη διάσταση των αντιτρομοκρατικών απόψεων της έμμεσης επιρροής. Πιο συγκεκριμένα, όπως φαίνεται και στο Γράφημα 1., στην περίπτωση που το μειονοτικό καθεστώς της πηγής ήταν δεδομένο (μειονότητα (18%) συμφωνεί), υπήρχε μεγαλύτερη αποδοχή των αντιτρομοκρατικών απόψεων όταν παρουσιαζόταν η πληροφορία ότι ένα μήνυμα προκειμένου να είναι πειστικό έπρεπε να έχει πλειοψηφικά παρά μειονοτικά χαρακτηριστικά. Ενώ, πάλι στο Γράφημα 1. βλέπουμε ότι, στην περίπτωση που το μήνυμα προκειμένου να είναι πειστικό παρουσιάζεται με μειονοτικά χαρακτηριστικά, υπήρχε μεγαλύτερη αποδοχή των αντιτρομοκρατικών απόψεων όταν το μειονοτικό καθεστώς της πηγής συναγόταν έμμεσα (πλειοψηφία

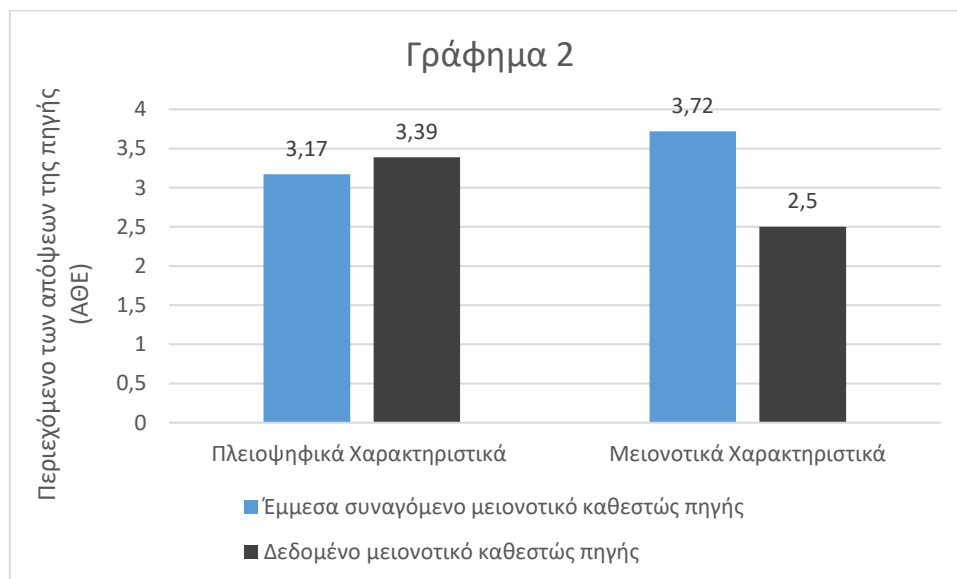
(82%) διαφωνεί) παρά όταν ήταν δεδομένο (μειονότητα (18%) συμφωνεί). Όταν δηλαδή η μειονοτική πηγή είναι δεδομένη, ασκείται μεγαλύτερη έμμεση επιρροή στην περίπτωση που οι συμμετέχοντες ενημερώνονται ότι τα πειστικά μηνύματα έχουν πλειοψηφικά και συναινετικά χαρακτηριστικά, λόγω αποσύνδεσης της πηγής από το μήνυμα και μεγαλύτερης επεξεργασίας αυτού. Ενώ, όταν ένα μήνυμα προκειμένου να είναι πειστικό αναφέρεται ότι πρέπει να έχει μειονοτικά και συγκρουσιακά χαρακτηριστικά, παρατηρείται μεγαλύτερη έμμεση επιρροή όταν το μειονοτικό καθεστώς της πηγής συνάγεται έμμεσα.

Γράφημα 1. Αποτέλεσμα της ανάλυσης διακύμανσης για την διάσταση της αποδοχής αντιτρομοκρατικών απόψεων της έμμεσης επιρροής.

Ενεργοποιούμενες ΑΘΕ: περιεχόμενο απόψεων της πηγής. Από την ανάλυση διακύμανσης που έγινε προέκυψε μια στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση των δυο ανεξάρτητων μεταβλητών - του δεδομένου/έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώ της πηγής και του χαρακτήρα πειστικού μηνύματος - ($F_{1/106} = 6.35, p < .005$) στις άρρητες θεωρίες επιρροής που αφορούν το περιεχόμενο των απόψεων της πηγής. Πιο συγκεκριμένα, όπως φαίνεται και στο Γράφημα 2., στην περίπτωση που το μειονοτικό καθεστώς της πηγής ήταν δεδομένο (μειονότητα (18%) συμφωνεί), το περιεχόμενο των απόψεων της πηγής αξιολογούταν ως πιο θετικό όταν παρουσιαζόταν ότι ένα μήνυμα προκειμένου να είναι πειστικό έπρεπε να έχει πλειοψηφικά παρά μειονοτικά χαρακτηριστικά. Ενώ πάλι, στο Γράφημα 2. βλέπουμε ότι, στην περίπτωση που το μήνυμα προκειμένου να είναι πειστικό παρουσιάζεται με μειονοτικά χαρακτηριστικά, το περιεχόμενο των απόψεων της πηγής αξιολογούταν ως πιο θετικό όταν το μειονοτικό καθεστώς της πηγής συναγόταν έμμεσα (πλειοψηφία (82%) διαφωνεί) παρά όταν ήταν δεδομένο (μειονότητα (18%)

συμφωνεί). Παρουσιάζεται δηλαδή το ίδιο μοτίβο της αλληλεπίδρασης, όπως και στα αποτελέσματα της έμμεσης επιρροής σχετικά με την αποδοχή αντιτρομοκρατικών απόψεων.

Γράφημα 2.1. Αποτέλεσμα της ανάλυσης διακύμανσης για τη διάσταση του περιεχομένου των απόψεων της πηγής, των άρρητων θεωριών επιρροής.

Αναλύσεις Ρυθμιζόμενης Διαμεσολάβησης

Στη συνέχεια, βλέποντας τα αποτελέσματα των αναλύσεων διακύμανσης, πραγματοποιήσαμε αναλύσεις ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης (moderated mediation) με τη χρήση PROCESS (Hayes 2013, Model 8) προκειμένου να διερευνηθεί αν και σε ποιες περιπτώσεις η αλληλεπίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών – δεδομένο/έμμεσα συναγόμενο μειονοτικό καθεστώς με τον χαρακτήρα του πειστικού μηνύματος –, διαμεσολαβείται από τις άρρητες θεωρίες επιρροής για τις νοηματοδοτήσεις που αποδίδονται στους υποστηρικτές του κειμένου, οι οποίες ενεργοποιούνται από τον χαρακτήρα πειστικού μηνύματος και το μειονοτικό καθεστώς της πηγής, προκειμένου να προβλέψει τις εξαρτημένες μετρήσεις μας. Σε αυτό το σημείο δηλαδή, στόχος μας ήταν να διαπιστωθεί το κατά πόσο οι ΑΘΕ μπορούν να λειτουργήσουν διαμεσολαβητικά και με ποιο τρόπο, σε μια διαδικασία μειονοτικής επιρροής.

Άμεση επιρροή: Τα αποτελέσματα, όπως φαίνονται και στο Σχήμα 1., δείχνουν ότι οι άρρητες θεωρίες επιρροής για τους υποστηρικτές του κειμένου που ενεργοποιούνται από τις δυο ανεξάρτητες μεταβλητές, και πιο συγκεκριμένα η διάσταση του

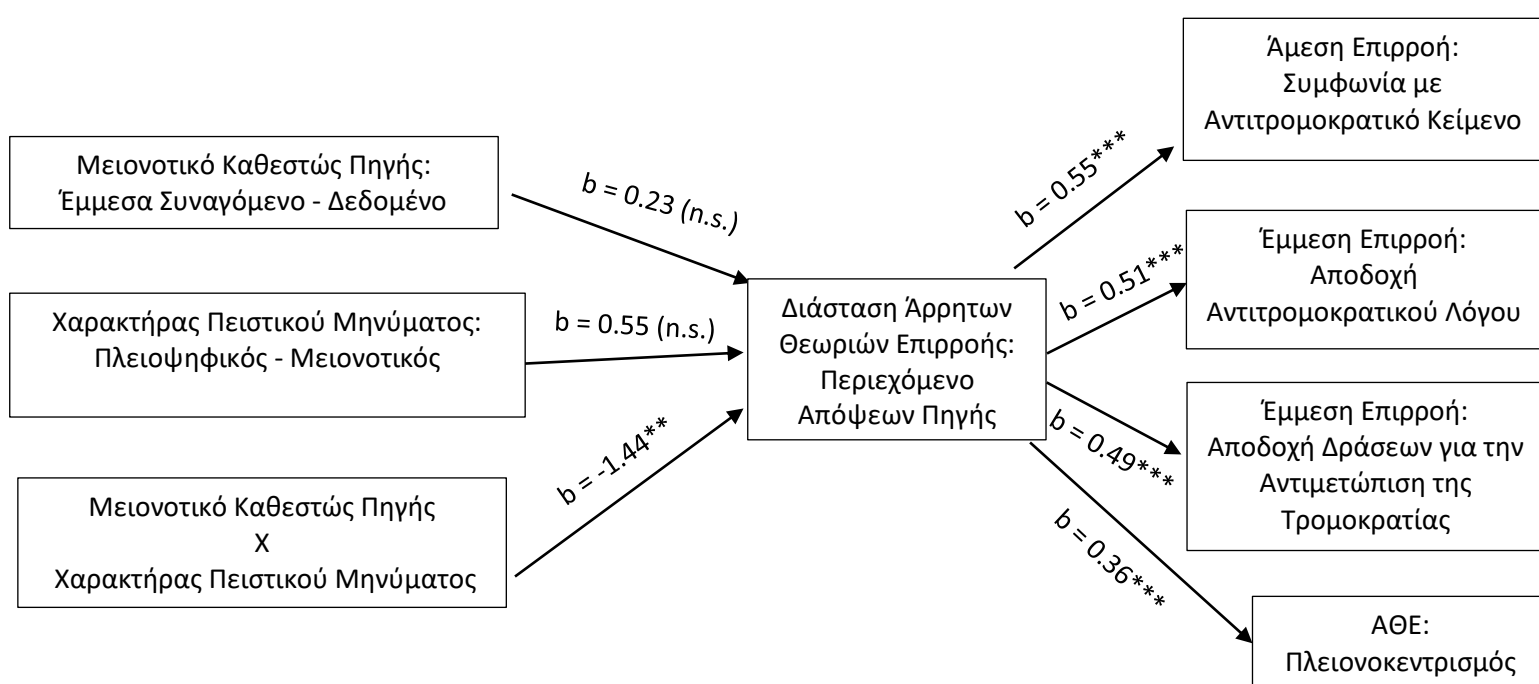
περιεχομένου των απόψεών τους, διαμεσολαβεί σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο (έμμεση επίδραση – indirect effect: $b = -.84$, $SE = .35$, 95% CI = [-1.66, -.24]) την αλληλεπίδραση του δεδομένου/έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώτος με τον χαρακτήρα το πειστικού μηνύματος στην άμεση επιρροή, δηλαδή στην αποδοχή των τρόπων αντιμετώπισης της τρομοκρατίας που παρουσιάζονται στο κείμενο του μηνύματος. Σύμφωνα με τις υπό συνθήκες έμμεσες επιδράσεις (conditional indirect effects), προκύπτει ότι το μειονοτικό καθεστώς της πηγής που συνάγεται έμμεσα ασκεί περισσότερη άμεση επιρροή από το δεδομένο μειονοτικό καθεστώς όταν έχει προηγηθεί η πληροφορία ότι ένα μήνυμα είναι πειστικό στην περίπτωση που διαθέτει μειονοτικά και συγκρουσιακά χαρακτηριστικά, και η αλληλεπίδραση αυτή διαμεσολαβείται πλήρως από την διάσταση του περιεχομένου των απόψεων της πηγής, $b = -.70$, $SE = .26$, 95% CI = [-1.31, -.29]. Η διαφορά της παρουσίας του μειονοτικού καθεστώτος (δεδομένο ή συναγόμενο), δεν υφίσταται όταν έχει προηγηθεί η πληροφορία ότι ένα μήνυμα είναι πειστικό όταν διαθέτει πλειοψηφικά και συναινετικά χαρακτηριστικά, $b = .13$, $SE = .24$, 95% CI = [-.35, .61].

Η διάσταση της πηγής ως οντότητα των ΑΘΕ που ενεργοποιούνται από τις δυο ανεξάρτητες μεταβλητές, δεν φάνηκε να διαμεσολαβεί σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο την αλληλεπίδραση του δεδομένου/έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώτος με τον χαρακτήρα του πειστικού μηνύματος στην άμεση επιρροή (έμμεση επίδραση – indirect effect: $b = -.02$, $SE = .10$, 95% CI = [-.31, .11]).

Έμμεση επιρροή: αποδοχή αντιτρομοκρατικών απόψεων. Τα αποτελέσματα, όπως φαίνονται και στο Σχήμα 1., δείχνουν ότι οι άρρητες θεωρίες επιρροής για τους υποστηρικτές του κειμένου που ενεργοποιούνται από τις δυο ανεξάρτητες μεταβλητές, και πιο συγκεκριμένα η διάσταση του περιεχομένου των απόψεών τους, διαμεσολαβεί σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο (έμμεση επίδραση – indirect effect: $b = -.74$, $SE = .30$, 95% CI = [-1.39, -.20]) την αλληλεπίδραση του δεδομένου/έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώτος με τον χαρακτήρα το πειστικού μηνύματος στην διάσταση της έμμεσης επιρροής σχετικά με την αποδοχή αντιτρομοκρατικών απόψεων, που αφορούν τρόπους αντιμετώπισης αλλά και αιτίες αυτής. Σύμφωνα με τις υπό συνθήκες έμμεσες επιδράσεις (conditional indirect effects), προκύπτει ότι το μειονοτικό καθεστώς της πηγής που συνάγεται έμμεσα έχει ως αποτέλεσμα μεγαλύτερη αποδοχή των αντιτρομοκρατικών απόψεων συγκριτικά με το δεδομένο μειονοτικό καθεστώς όταν έχει προηγηθεί η πληροφορία ότι ένα μήνυμα είναι πειστικό στην περίπτωση που διαθέτει μειονοτικά και συγκρουσιακά χαρακτηριστικά, και η αλληλεπίδραση αυτή διαμεσολαβείται πλήρως από την διάσταση του περιεχομένου των απόψεων της πηγής, $b = -.62$, $SE = .23$, 95% CI = [-1.14, -.25]. Η διαφορά της παρουσίας του μειονοτικού καθεστώτος (δεδομένο ή συναγόμενο), δεν υφίσταται όταν έχει προηγηθεί η πληροφορία ότι ένα μήνυμα είναι

πειστικό όταν διαθέτει πλειοψηφικά και συναινετικά χαρακτηριστικά, $b = .12$, $SE = .21$, 95% CI = [-.31, .51].

Η διάσταση της πηγής ως οντότητα των ΑΘΕ που ενεργοποιούνται από τις δυο ανεξάρτητες μεταβλητές, δεν φάνηκε να διαμεσολαβεί σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο την αλληλεπίδραση του δεδομένου/έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώτος με τον χαρακτήρα του πειστικού μηνύματος στην αποδοχή των αντιτρομοκρατικών απόψεων της έμμεσης επιρροής (έμμεση επίδραση – indirect effect: $b = .12$, $SE = .11$, 95% CI = [-.02, .45]).

Σχήμα 1. Διάγραμμα διαδρομών της ανάλυσης ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης που απεικονίζει την επίδραση του μειονοτικού καθεστώτος της πηγής, του χαρακτήρα πειστικού μηνύματος, και της αλληλεπίδρασής τους στην άμεση επιρροή, σε δυο διαστάσεις της έμμεσης επιρροής, και στη διάσταση του πλειονοκεντρισμού των άρρητων θεωριών επιρροής (ως εξαρτημένη μεταβλητή), όπως αυτές διαμεσολαβούνται από την διάσταση του περιεχομένου των άρρητων θεωριών επιρροής. Οι αστερίσκοι υποδεικνύουν τις στατιστικά σημαντικές διαδρομές (** $p < .01$, *** $p < .001$).

Έμμεση επιρροή: αποδοχή δράσεων για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Τα αποτελέσματα, όπως φαίνονται και στο Σχήμα 1., δείχνουν ότι οι άρρητες θεωρίες επιρροής για τους υποστηρικτές του κειμένου που ενεργοποιούνται από τις δυο ανεξάρτητες μεταβλητές, και πιο συγκεκριμένα η διάσταση του περιεχομένου των

απόψεων τους, διαμεσολαβεί σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο (έμμεση επίδραση – indirect effect: $b = -.70$, $SE = .30$, 95% CI = [-1.42, -.21]) την αλληλεπίδραση του δεδομένου/έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώτος με τον χαρακτήρα το πειστικού μηνύματος στην διάσταση της έμμεσης επιρροής σχετικά με την αποδοχή δράσεων για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Σύμφωνα με τις υπό συνθήκες έμμεσες επιδράσεις (conditional indirect effects), προκύπτει ότι το μειονοτικό καθεστώς της πηγής που συνάγεται έμμεσα έχει ως αποτέλεσμα μεγαλύτερη αποδοχή των δράσεων για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας συγκριτικά με το δεδομένο μειονοτικό καθεστώς όταν έχει προηγηθεί η πληροφορία ότι ένα μήνυμα είναι πειστικό στην περίπτωση που διαθέτει μειονοτικά και συγκρουσιακά χαρακτηριστικά, και η αλληλεπίδραση αυτή διαμεσολαβείται πλήρως από την διάσταση του περιεχομένου των απόψεων της πηγής, $b = -.59$, $SE = .23$, 95% CI = [-1.15, -.23]. Η διαφορά της παρουσίας του μειονοτικού καθεστώτος (δεδομένο ή συναγόμενο), δεν υφίσταται όταν έχει προηγηθεί η πληροφορία ότι ένα μήνυμα είναι πειστικό όταν διαθέτει πλειοψηφικά και συναινετικά χαρακτηριστικά, $b = .11$, $SE = .20$, 95% CI = [-.30, .52].

Η διάσταση της πηγής ως οντότητα των ΑΘΕ που ενεργοποιούνται από τις δυο ανεξάρτητες μεταβλητές, δεν φάνηκε να διαμεσολαβεί σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο την αλληλεπίδραση του δεδομένου/έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώτος με τον χαρακτήρα του πειστικού μηνύματος στην αποδοχή των δράσεων για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας της έμμεσης επιρροής (έμμεση επίδραση – indirect effect: $b = .08$, $SE = .11$, 95% CI = [-.06, .41]).

Άρρητες θεωρίες επιρροής: «πλειονοκεντρισμός». Τα αποτελέσματα, όπως φαίνονται και στο Σχήμα 1., δείχνουν ότι οι άρρητες θεωρίες επιρροής για τους υποστηρικτές του κειμένου που ενεργοποιούνται από τις δυο ανεξάρτητες μεταβλητές, και πιο συγκεκριμένα η διάσταση του περιεχομένου των απόψεων τους, διαμεσολαβεί σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο (έμμεση επίδραση – indirect effect: $b = -.52$, $SE = .27$, 95% CI = [-1.22, -.12]) την αλληλεπίδραση του δεδομένου/έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώτος με τον χαρακτήρα το πειστικού μηνύματος στην θετική στάση απέναντι στην υποστήριξη πλειοψηφικών απόψεων γενικότερα. Σύμφωνα με τις υπό συνθήκες έμμεσες επιδράσεις (conditional indirect effects), προκύπτει ότι το μειονοτικό καθεστώς της πηγής που συνάγεται έμμεσα έχει ως αποτέλεσμα την πιο θετική στάση απέναντι στη συμφωνία με πλειοψηφικές απόψεις συγκριτικά με το δεδομένο μειονοτικό καθεστώς όταν έχει προηγηθεί η πληροφορία ότι ένα μήνυμα είναι πειστικό στην περίπτωση που διαθέτει μειονοτικά και συγκρουσιακά χαρακτηριστικά, και η αλληλεπίδραση αυτή διαμεσολαβείται πλήρως από την διάσταση του περιεχομένου των απόψεων της πηγής, $b = -.44$, $SE = .20$, 95% CI = [-.96, -.14]. Η διαφορά της παρουσίας του μειονοτικού καθεστώτος (δεδομένο ή συναγόμενο), δεν υφίσταται όταν έχει προηγηθεί η πληροφορία ότι ένα μήνυμα

είναι πειστικό όταν διαθέτει πλειοψηφικά και συναινετικά χαρακτηριστικά, $b = .08$, $SE = .16$, 95% CI = [-.19, .44].

Η διάσταση της πηγής ως οντότητα των ΑΘΕ που ενεργοποιούνται από τις δυο ανεξάρτητες μεταβλητές, δεν φάνηκε να διαμεσολαβεί σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο την αλληλεπίδραση του δεδομένου/έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώτος με τον χαρακτήρα του πειστικού μηνύματος στην θετικότερη στάση απέναντι στην υποστήριξη πλειοψηφικών απόψεων γενικά (έμμεση επίδραση – indirect effect: $b = .12$, $SE = .14$, 95% CI = [-.03, .58]).

Συζήτηση

Στη συγκεκριμένη έρευνα, στόχος ήταν να διερευνηθεί ο ρόλος των άρρητων θεωριών επιρροής, σε μια απόπειρα μειονοτικής επιρροής όπου το μειονοτικό καθεστώς είτε ήταν δεδομένο, είτε συναγόταν έμμεσα από τους συμμετέχοντες της έρευνας. Ο χειρισμός των ΑΘΕ έγινε με τρεις τρόπους προκειμένου να φανεί η λειτουργία τους σε πολλαπλά επίπεδα: ως ανεξάρτητη, ως διαμεσολαβητική και ως εξαρτημένη μεταβλητή. Ο διαμεσολαβητικός ρόλος των ΑΘΕ έχει διερευνηθεί σε μια ακόμα έρευνα (Brinol, Rucker, & Petty, 2015) σχετικά με το μάρκετινγκ, όπου ανάλογα με τη συνθήκη, οι ερευνητές ενεργοποιούσαν είτε θετική είτε αρνητική εικόνα για την επιρροή γενικά. Κατέληξαν στο συγκεκριμένο χειρισμό, καθώς πιστεύουν ότι το ίδιο αντικείμενο μπορεί να εκτιμηθεί με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με την πληροφορία που θα ενεργοποιηθεί εκείνη τη στιγμή στη μνήμη (Higgins, Rholes, & Jones, 1977). Στα αποτελέσματά τους φάνηκε ότι επηρεάστηκε η επεξεργασία του μηνύματος: στη συνθήκη της ενεργοποίησης της αρνητικής διάστασης της επιρροής επεξεργάζονταν περισσότερο τις πληροφορίες που είχαν στη διάθεσή τους, ενώ στη συνθήκη που ενεργοποιούνταν η θετική διάσταση της επιρροής, δεν υπήρχε διαφορά επεξεργασίας στα ισχυρά και τα ασθενή επιχειρήματα. Στη δική μας περίπτωση όμως, εστιάσαμε σε δυο διαστάσεις σχετικά με την πηγή: στο περιεχόμενο των απόψεων της και στην πηγή αυτή καθαυτή, ως οντότητα. Από τη στιγμή λοιπόν, που υπήρξε στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση των δύο ανεξάρτητων μεταβλητών στην διάσταση του περιεχομένου των απόψεων της πηγής, αποφασίσαμε να ελέγξουμε το κατά πόσο οι δυο διαστάσεις μπορούν να λειτουργήσουν διαμεσολαβητικά στην άσκηση άμεσης ή/και έμμεσης επιρροής.

Τα πρώτα μας αποτελέσματα έδειξαν ότι η μειοψηφική πηγή της οποίας το καθεστώς ήταν δεδομένο, ασκούσε μεγαλύτερη έμμεση επιρροή - σχετικά με την αποδοχή αντιτρομοκρατικών απόψεων - στην περίπτωση που ως πειστικό παρουσιαζόταν ένα μήνυμα που διαθέτει πλειοψηφικά παρά μειονοτικά χαρακτηριστικά. Ενώ, στην περίπτωση που ένα μήνυμα προκειμένου να πείσει και να γίνει αποδεκτό πρέπει να έχει μειονοτικά χαρακτηριστικά, η αποδοχή των αντιτρομοκρατικών απόψεων ήταν

μεγαλύτερη όταν το μειονοτικό καθεστώς της πηγής συναγόταν έμμεσα, παρά όταν ήταν δεδομένο.

Βλέπουμε λοιπόν, ότι όταν τα υποκείμενα έχουν απέναντί τους μια μειονοτική ομάδα της οποίας το καθεστώς είναι δεδομένο, η έμμεση επιρροή είναι μεγαλύτερη όταν έχουν μάθει ότι προκειμένου να πείσει ένα μήνυμα πρέπει να διαθέτει πλειοψηφικά και όχι μειονοτικά χαρακτηριστικά. Κάτι που είναι λογικό αν διαβάσουμε το συγκεκριμένο εύρημα με όρους θεωρίας επεξεργασίας της σύγκρουσης (Perez & Mugny, 1993). Σε αυτή την περίπτωση η κοινωνιογνωστική σύγκρουση που δημιουργείται είναι αυξημένη συγκριτικά με την άρρητη θεωρία του πλειοψηφικού πειστικού μηνύματος και του μειονοτικού καθεστώτος της πηγής, και έτσι η αποδοχή αντιτρομοκρατικών απόψεων είναι και μεγαλύτερη καθώς τα άτομα επικεντρώνονται στο περιεχόμενο του μηνύματος της πηγής. Από την άλλη πλευρά, φάνηκε ότι όταν η άρρητη θεωρία του πειστικού μηνύματος έχει μειονοτικά και συγκρουσιακά χαρακτηριστικά, η έμμεση μειονοτική επιρροή είναι μεγαλύτερη στην περίπτωση που το καθεστώς της συνάγεται έμμεσα καθώς και με αυτό τον τρόπο προκαλείται και μεγαλύτερη επεξεργασία του μηνύματος, συγκριτικά με το δεδομένο μειονοτικό καθεστώς.

Αντίστοιχα αποτελέσματα φάνηκαν και στη διάσταση των ΑΘΕ που αφορούσαν το περιεχόμενο των απόψεων της πηγής και είχαν ενεργοποιηθεί από τις δυο ανεξάρτητες μεταβλητές τον τρόπο παρουσίασης του μειονοτικού καθεστώτος και τον χαρακτήρα του πειστικού μηνύματος. Η μειοψηφική πηγή της οποίας το καθεστώς ήταν δεδομένο, είχε ως αποτέλεσμα περισσότερο θετικές εκτιμήσεις του περιεχομένου των απόψεων της πηγής στην περίπτωση που ως πειστικό παρουσιαζόταν ένα μήνυμα που διαθέτει πλειοψηφικά παρά μειονοτικά χαρακτηριστικά. Ενώ, στην περίπτωση που ένα μήνυμα προκειμένου να πείσει και να γίνει αποδεκτό πρέπει να έχει μειονοτικά χαρακτηριστικά, η εκτίμηση του περιεχομένου των απόψεων της πηγής ήταν πιο θετική όταν το μειονοτικό καθεστώς της πηγής συναγόταν έμμεσα, παρά όταν ήταν δεδομένο.

Και σε αυτό το σημείο, ο συνδυασμός δεδομένου μειονοτικού καθεστώτος και παρουσίαση πλειοψηφικών χαρακτηριστικών μηνύματος προκειμένου να είναι πειστικό, ερμηνεύεται σύμφωνα με την θεωρία επεξεργασίας της σύγκρουσης (Perez & Mugny, 1993) δημιουργείται λοιπόν αυξημένη κοινωνιογνωστική σύγκρουση και τα άτομα εστιάζουν στο περιεχόμενο του μηνύματος της πηγής αξιολογώντας το με θετικότερους όρους, παρά στην οντότητα της τελευταίας. Ενώ, στην περίπτωση της άρρητης θεωρίας του μειονοτικού πειστικού μηνύματος, η έμμεση συναγωγή του μειονοτικού καθεστώτος προκαλεί μεγαλύτερη επεξεργασία του μηνύματος (συγκριτικά με το δεδομένο καθεστώς), η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε θετικότερες εκτιμήσεις του περιεχομένου του μηνύματος, καθώς έχει αποσυνδεθεί από την μειονοτική πηγή.

Στη συνέχεια, οι αναλύσεις ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης ήταν περισσότερο διαφωτιστικές. Το πρώτο και σημαντικό εύρημα αφορούσε την άμεση επιρροή. Πιο συγκεκριμένα, φάνηκε ότι στην περίπτωση της έμμεσης συναγωγής του μειονοτικού καθεστώτος και όταν η άρρητη θεωρία του πειστικού μηνύματος αφορά μειονοτικά χαρακτηριστικά, η διάσταση των ΑΘΕ του περιεχομένου των απόψεων της πηγής διαμεσολαβεί (θετικά) την παραπάνω αλληλεπίδραση και οδηγεί τελικά σε άμεση μειονοτική επιρροή. Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα δεν συμφωνεί με τις αρχικές προβλέψεις μας, καθώς φαίνεται ότι από τη θετική αξιολόγηση του περιεχομένου του μηνύματος η άμεση επιρροή είναι ευνοημένη. Δηλαδή, η αυξημένη επεξεργασία του μηνύματος (γνωστική επικύρωση - Moscovici, 1980) που προκαλείται από την έμμεση συναγωγή και από τα συγκρουσιακά χαρακτηριστικά που «πρέπει» να διαθέτει ένα μήνυμα προκειμένου να είναι πειστικό, οδηγούν σε θετικές αξιολογήσεις του παραπάνω μηνύματος και όλο αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη συμφωνία με τις απόψεις της μειονοτικής πηγής. Φαίνεται λοιπόν, πως ακόμα και μια μειονοτική πηγή μπορεί να ασκήσει κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες άμεση επιρροή και όχι μόνο μια πλειοψηφική, όπως έχει υποστηριχθεί (Wood et al., 1994).

Το μοτίβο που μόλις περιγράφηκε, παρουσιάστηκε και σε δύο διαστάσεις της έμμεσης επιρροής: την αποδοχή των αντιτρομοκρατικών απόψεων και τη συμφωνία με δράσεις για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Αυτό σημαίνει ότι η αλληλεπίδραση του μειονοτικού χαρακτήρα του πειστικού μηνύματος με το μειονοτικό καθεστώς της πηγής που συνάγεται έμμεσα, οδηγούν σε θετικές αξιολογήσεις του περιεχομένου του μηνύματος (ΑΘΕ), οι οποίες με τη σειρά τους λειτουργούν διαμεσολαβητικά στην άσκηση της έμμεσης επιρροής. Και σε αυτό το σημείο συνεπώς, θα μιλήσουμε για μεγαλύτερη επεξεργασία του μηνύματος ή με όρους κεντρικής επεξεργασίας αυτού που προκαλούν οι διαστάσεις των ανεξάρτητων μεταβλητών (Petty & Cacioppo, 1981, 1986) και επιτρέπουν με αυτό τον τρόπο να αξιολογήσουν θετικότερα το μήνυμα καθώς αυτό αποσυνδέεται από την πηγή, οδηγώντας τελικά στην πρόκληση έμμεσης επιρροής.

Τέλος, η ανάλυση της ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης είχε αποτελέσματα και στην εξαρτημένη μέτρηση των άρρητων θεωριών επιρροής γενικά, σχετικά με την υποστήριξη πλειοψηφικών ή μειονοτικών απόψεων. Πιο συγκεκριμένα, η έμμεση συναγωγή του μειονοτικού καθεστώτος αλληλεπιδρά με τον μειονοτικό χαρακτήρα του πειστικού μηνύματος και τα υποκείμενα οδηγούνται σε θετικές αξιολογήσεις του μηνύματος της πηγής, κάτι που λειτουργεί διαμεσολαβητικά στην πριμοδότηση του πλειονοκεντρισμού – δηλαδή η ευθυγράμμιση με τις απόψεις της πλειοψηφίας αναγνωρίζεται ως κάτι θετικό, αποδεκτό και επιθυμητό. Με μια πρώτη ανάγνωση, το συγκεκριμένο αποτέλεσμα μπορεί να φαντάζει παράδοξο δεδομένου του παρόντος σχεδιασμού (κάποιος θα μπορούσε λογικά να αναμένει ότι το μειονοτικό καθεστώς της πηγής και ο μειονοτικός χαρακτήρας του πειστικού μηνύματος ενεργοποιούν κοινές ΑΘΕ, και από τη στιγμή που προκαλούν άμεση και έμμεση επιρροή είναι

επόμενο να οδηγήσουν και σε θετικές στάσεις απέναντι στην αποδοχή μειονοτικών απόψεων) στη πραγματικότητα όμως δεν είναι. Όπως έχουμε ήδη δει, το έμμεσα συναγόμενο μειονοτικό καθεστώς και τα μειονοτικά χαρακτηριστικά που «πρέπει» να διαθέτει ένα μήνυμα προκειμένου να είναι πειστικό, έχουν αντίκτυπο στην άμεση και έμμεση επιρροή λόγω αποσύνδεσης της πηγής από το μήνυμα και μεγαλύτερης επεξεργασίας του τελευταίου. Το γεγονός λοιπόν, ότι σε αυτό το σημείο πριμοδοτείται η διάσταση του πλειονοκεντρισμού (και όχι αυτή του μειονοκεντρισμού) αποτελεί μια επιπλέον απόδειξη ότι έχει λάβει χώρα η αποσύνδεση της πηγής από το μήνυμα στην απόπειρα επιρροής, καθώς μόνο σε μια τέτοια περίπτωση θα μπορούσε η ενεργοποίηση άρρητων θεωριών για μια μειονοτική ομάδα να οδηγήσει στην αποδοχή ότι η εναρμόνιση με τη πλειοψηφία είναι κάτι που επικροτείται. Με πιο απλά λόγια δηλαδή, τα άτομα που συμμετείχαν στο πείραμα, πείστηκαν και σε άμεσο και σε έμμεσο επίπεδο από μια μειονοτική πηγή, της οποίας η αποσύνδεση από το μήνυμα ήταν τόσο έντονη, ώστε δεν έγινε συνειδητά (η επιρροή) και μάλιστα συνέχισαν να θεωρούν ότι η αποδοχή πλειοψηφικών θέσεων και η εναρμόνιση με αντίστοιχες ομάδες είναι το σωστό και επιθυμητό για την διατήρηση της ισορροπίας στην κοινωνία.

Όπως φάνηκε λοιπόν, από τις αναλύσεις ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης, η διάσταση των άρρητων θεωριών σχετικά με το περιεχόμενο των απόψεων της πηγής, λειτούργησε διαμεσολαβητικά στην άσκηση άμεσης και έμμεσης μειονοτικής επιρροής. Γιατί όμως, δεν λειτούργησε η διάσταση των άρρητων θεωριών για την πηγή ως οντότητα; Είναι γνωστό από τη θεωρία μεταστροφής του Moscovici (1980), πως μια μειονοτική πηγή προκαλεί την αποσύνδεση του μηνύματος από την πηγή και μεγαλύτερη επεξεργασία αυτού. Αυτό σημαίνει πως τα άτομα εστιάζουν στο περιεχόμενο του μηνύματος, και όχι στα χαρακτηριστικά της πηγής που το υποστηρίζει ως οντότητα (κάτι που θα συνέβαινε στην περίπτωση της πλειοψηφικής πηγής). Και πιο συγκεκριμένα, η παραπάνω διαμεσολάβηση ισχύει στην περίπτωση που το μειονοτικό καθεστώς συνάγεται έμμεσα και όχι όταν είναι δεδομένο και όταν η άρρητη θεωρία που ενεργοποιείται για να γίνει ένα μήνυμα αποδεκτό και πειστικό είναι αυτή του μειονοτικού και συγκρουσιακού· διότι στη συνθήκη αυτή η επεξεργασία του μηνύματος είναι ιδιαίτερα αυξημένη. Δε θα μπορούσαμε δηλαδή να περιμένουμε κάτι διαφορετικό.

Σε ότι αφορά το θεωρητικό επίπεδο, η παρούσα έρευνα είχε δυο βασικά σημεία. Το πρώτο αφορά τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται μια μειονοτική πηγή που στόχο έχει την επιρροή. Φάνηκε πως παίζει σημαντικό ρόλο το κατά πόσο το μειονοτικό καθεστώς είναι δεδομένο ή συνάγεται έμμεσα, καθώς η τελευταία συνθήκη θεωρείται περισσότερο συγκρουσιακή και προκαλεί αποσύνδεση της πηγής από το μήνυμα, κάτι που οδηγεί με τη σειρά του σε μεγαλύτερη επεξεργασία. Λαμβάνοντας αυτό τον παράγοντα υπόψη, μια μειονότητα μπορεί να κερδίσει έδαφος και στην έμμεση, αλλά και στην άμεση επιρροή. Το δεύτερο, έχει να κάνει με την διασύνδεση

των άρρητων θεωριών επιρροής που διαθέτει ο κοινός νους, με το αποτέλεσμα μιας απόπειρας επιρροής. Οι ΑΘΕ ενδέχεται να λειτουργήσουν είτε παρέχονται ως πληροφορία «από έξω» (ανεξάρτητη μεταβλητή), είτε ενεργοποιούνται από τις συνθήκες όπου λαμβάνει χώρα η διαδικασία επιρροής (διαμεσολαβητικός ρόλος). Φαίνεται δηλαδή ξεκάθαρα η σημασία τους σε μια διαδικασία επιρροής, καθώς είναι πεποιθήσεις εύκολα προσβάσιμες από τα άτομα και εύκολα ενεργοποιούμενες από τους ενδιαφερόμενους που θέλουν να ασκήσουν επιρροή, οι οποίες έχουν με τη σειρά τους άμεσο αντίκτυπο στη διαδικασία αυτή καθαυτή. Τα δυο αυτά πεδία μελέτης είναι άρρηκτα συνδεδεμένα καθώς οι πεποιθήσεις των κοινωνικών υποκειμένων για τις διαδικασίες επιρροής επιδρούν στη συμπεριφορά τους όταν έρχονται αντιμέτωποι με μια αντίστοιχη διαδικασία.

Σχετικά με την πρακτική διάσταση της έρευνας, εκτός από τον χώρο της διαφήμισης και του μάρκετινγκ όπου μέχρι τώρα «μονοπωλούν» τη μελέτη των ΑΘΕ, θα μπορούσε να αφορά το χώρο της επιρροής και της αλλαγής στάσεων, ανεξαρτήτως του αντικειμένου αυτής. Στην παρούσα έρευνα ασχοληθήκαμε με το φαινόμενο της τρομοκρατίας και πιο συγκεκριμένα τον ακραία αντιτρομοκρατικό λόγο κατά του ISIS. Όμως, εύκολα θα μπορούσαμε να φανταστούμε την εφαρμογή τους σε θέματα κοινωνικά, πολιτικά ή ιδεολογικά. Μια μειονοτική ομάδα προκειμένου να έχει αντίκτυπο σε άμεσο αλλά και έμμεσο επίπεδο θα πρέπει να λάβει υπόψη τον τρόπο με τον οποίο η ίδια θα παρουσιαστεί, αλλά και τις άρρητες θεωρίες επιρροής που ενδέχεται να ενεργοποιηθούν κατά τη διαδικασία – αναλογικά πάντα με το κοινωνικό, πολιτικό και ιδεολογικό υπόβαθρο του στόχου (καθώς οι ΑΘΕ είναι καθρέφτης αυτών των πεποιθήσεων).

Φτάνοντας λοιπόν στο τέλος και θέλοντας να πιστεύουμε ότι έχουμε πετύχει τους στόχους μας, σειρά έχουν σκέψεις σχετικά με μελλοντικά βήματα που μπορούν να γίνουν στο πλαίσιο που περιγράφηκε. Αρχικά, καλό θα ήταν να διερευνηθεί ο ρόλος των άρρητων θεωριών και στο επίπεδο της πλειοψηφικής πηγής, προκειμένου να διαπιστωθεί πρώτον, αν ο τρόπος παρουσίασης του καθεστώτος διαφοροποιεί τα αποτελέσματα της επιρροής, και δεύτερον, αν οι ΑΘΕ λειτουργούν διαμεσολαβητικά καθώς επίσης και ποια διάσταση αυτών. Συνεχίζοντας, η ΑΘΕ που χειριστήκαμε ως ανεξάρτητη μεταβλητή αφορούσε πληροφορίες σχετικά με το μήνυμα επιρροής. Θα μπορούσαν να γίνουν ανάλογες απόπειρες όπου ο χειρισμός θα αφορά πληροφορίες για τους υποστηρικτές του μηνύματος, για τους δέκτες, ή συνολικά για μια διαδικασία επιρροής. Με αυτό τον τρόπο, ενδεχομένως θα φανούν διαφορές στην αλληλεπίδραση των παραγόντων και κατά συνέπεια στην άσκηση επιρροής, ανάλογα με τη διάσταση των ΑΘΕ που ενεργοποιείται κάθε φορά. Το μόνο σίγουρο είναι πως η έρευνα πάνω στις ΑΘΕ είναι καλό να συνεχιστεί και να εμπλουτιστεί και με άλλους παράγοντες της κοινωνικής επιρροής, όπως για παράδειγμα το είδος συμπεριφοράς της πηγής (Moscovici, 1979).

Βιβλιογραφία

Brinol, P., Petty, R. E., & Tormala, Z. L. (2004). Self-validation of cognitive responses to advertisements. *Journal of Consumer Research*, 30, 559-73.

Brinol, P., Rucker, D. D., & Petty, R. E. (2015). Naive theories about persuasion: implications for information processing and consumer attitude change. *International Journal of Advertising*, 34 (1), 85-106.

Burgoon, M. (1995). Language expectancy theory: Elaboration, explication, and extension. Στο C. R Berger & M. Burgoon (Eds.), *Communication and social influence processes* (σσ. 29-51). East Lansing: Michigan State University Press.

Clark, R. D., III, & Maass, A. (1990). The effects of majority size on minority influence. *European Journal of Social Psychology*, 20, 489-497.

Coulter, R.A., G. Zaltman, & K.S. Coulter. (2001). Interpreting consumer perceptions of advertising: An application of the Zaltman Metaphor. *Journal of Advertising*, 30, 1-21.

Davison, W. P. (1983). The third-person effect in communication. *Public Opinion Quarterly*, 47, 1-15.

Eagly, A. H. & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich.

Friestad, M., & Wright, P (1994). The persuasion knowledge model: How people cope with persuasion attempts. *Journal of Consumer Research*, 21, 1–31.

Friestad, M., & P. Wright. (1995). Persuasion knowledge: Lay peoples and researches beliefs about the psychology of persuasion. *Journal of Consumer Research*, 22, 62-74.

Friestad, M., & P. Wright. (1999). Everyday persuasion knowledge. *Psychology & Marketing*, 16 (2), 185-194.

Gunther, A. C. & Mundy, P. (1993). Biased optimism and the third-person effect. *Journalism Quarterly*, 70, 58-67.

Higgins, E.T., W.S. Rholes, & C.R. Jones. 1977. Category accessibility and impression formation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 13, 141-54.

Laughlin, P. R., & Ellis, A. L. (1986). Demonstrability and social combination processes o mathematical intellectual tasks. *Journal of Experimental Social Psychology*, 22, 177-189.

Martin, R., & Hewstone, M. (2013). *Μειονοτική Επιρροή και Καινοτομία: Παρελθόν, διαδικασίες και συνέπειες*. Αθήνα: Πεδίο.

Moscovici, S. (1976). *Social influence and social change*. London: Academic Press.

Moscovici, S. (1979). *La psychologie des minorités actives*. Paris: Presses Universitaires de France.

Moscovici, S. (1980). Towards a theory of conversion behavior. Στο L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology XIII* (σσ. 209-239). New York: Academic Press.

Moscovici, S., & Faucheux, C. (1972). Social influence, conformity bias, and the study of active minorities. Στο L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 6, σσ. 150-202). New York: Academic Press.

Gardikiotis, A., Martin, R., & Hewstone, M. (2013). Ο αντίκτυπος της συναίνεσης της πηγής στην πλειοψηφική και μειοψηφική επιρροή. Στο Martin, R., & Hewstone, M. (Eds), *Μειονοτική Επιρροή και Καινοτομία: Παρελθόν, διαδικασίες και συνέπειες* (σσ. 247-278). Αθήνα: Πεδίο.

Moscovici, S., Lage, E., & Naffrechoux, M. (1969). Influence of a consistent minority on the responses of a majority in a color perception task. *Sociometry*, 32, 365-380.

Mugny, G. (1982). *The power of minorities*. London: Academic Press.

Mugny, G., Butera, F., Sanchez-Mazas, M., & Perez, J. A. (1995). Judgments in conflict: The conflict elaboration theory of social influence. Στο B. Boothe, R. Hirsig, A. Helminger, B. Meier & R. Volkart (Eds), *Perception – evaluation – interpretation* (σσ. 160-168). Gottingen: Hogrefe and Huber.

Obermiller, C., & E. Spangenberg. (1998). Development of a scale to measure consumer skepticism toward advertising. *Journal of Consumer Psychology* 7, 159-86.

O'Keefe, D. J. (1993). Understanding social influence: Relations between lay and technical perspectives. *Communication Studies*, 44, 228-238.

Paicheler, G. (1976). Norms and attitude change: I. Polarization and styles of behavior. *European Journal of Social Psychology*, 6, 405-427.

Paicheler, G. (1977). Polarization of attitudes in homogeneous and heterogeneous groups. *European Journal of Social Psychology*, 9, 85-96.

Παπαστάμου, Σ. (2011). *Ψυχολογιοποίηση. Επιπτώσεις των ψυχολογικών ερμηνριών στα φαινόμενα κοινωνικής επιρροής*. Αθήνα: Πεδίο.

Παπαστάμου, Σ., & Μιούνι, Γ. (2008). *Μειονότητες και εξουσία*. Αθήνα: Πεδίο.

Papastamou, S., Prodromitis, G. (2012). Implicit theories of social influence as input and outcome of a social psychological process. Στο J. P. Valentim (Ed.), *Societal approaches in social psychology*. Berne: Peter Lang. (pp. 151-177).

Παπαστάμου, Σ., Προδρομίτης, Γ., & Παυλοπουλος, Β. (2010). *Κοινωνική σκέψη, νόηση και συμπεριφορά. 25 Έλληνες κοινωνικοί ψυχολόγοι ανα-κρίνουν την επιστήμη τους*. Αθήνα: Πεδίο.

Pérez, J. A. and Mugny, G. (1993). Influences Sociales. *La Théorie de L'Elaboration du Conflit*, Delachaux et Niestlé, Neuchâtel, Paris.

Pérez, J. A. and Mugny, G. (1996). *Η θεωρία της επεξεργασίας της σύγκρουσης: Διαδικασίες κοινωνικής επιρροής* (Επιμ. Σ. Παπαστάμου & Α. Μαντόγλου). Αθήνα: Οδυσσέας.

Perloff, R. M. (1993). Third-person effect research 1983-1992: A review and synthesis. *International Journal of Public Opinion Research*, 5, 167-184.

Perse, E. M., Pavitt, C., & Burggraf, C. S. (1990). Implicit theories of marriage and evaluations of marriage on television. *Human Communication Research*, 16, 387-408.

Petty, R. E., Cacioppo, J. T. (1981). *Attitudes and persuasion: Classic and contemporary approaches*. Dubuque, IO: Brown Company Publishers.

Petty, R. E., Cacioppo, J. T. (1986). *Communication and persuasion: Central and peripheral routes to attitude change*. New York: Springer.

Roskos-Ewoldsen, D. R. (1997). Implicit theories of persuasion. *Human Communication Research*, 24 (1), 31-63.

Shavitt, S., P. Lowrey, & J. Haefner. (1998). Public attitudes towards advertising: More favorable than you might think. *Journal of Advertising Research*, 38, 7-22.

Smith, C. M., Dykema-Engblade, A., Walker, A., Niven, T., & McGough, T. (2000). Asymmetrical social influence in freely interacting groups discussing the death penalty: A shared representations interpretation. *Group Processes and Intergroup Relations*, 3(4), 387-401.

Smith, C. M., Tindale, R. S., & Anderson, E. (2001). The impact of shared representations on minority influence in freely interacting groups. Στο N. K. De Vries & C. K. W. De Dreu (Eds.), *Group consensus and innovation* (pp. 183-200). Oxford, UK: Blackwell.

Smith, C. M., Tindale, R. S., & Steiner, L. (1998). Investment decisions by individuals and groups in "sunk cost" situations: The potential impact of shared representations. *Group Processes and Intergroup Relations*, 1, 175-189.

Tindale, R. S., Anderson, E. M., Smith, C. M., Steiner, L. & Filkins, J. (1998). *Further explorations of conjunction errors by individuals and groups*. Paper presented at the British Psychological Society Social Psychology Section Conference, Canterbury, UK.

Tindale, R. S., Sheffey, S., & Scott, L. A. (1993). Framing and group decision making: Do cognitive changes parallel preference changes? *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 55, 470-485.

Wegner, D. M., & Vallacher, R. R. (1977). *Implicit psychology: An introduction to social cognition*. New York: Oxford University Press.

Wood, W., Lundgren, S., Ouellette, J. A., Busceme, M. S., & Blackstone, T. (1994). Minority influence: A meta-analytical review of social influence processes. *Psychological Bulletin*, 115, 323-345.

Yuill, N. (1993). Understanding of personality and dispositions. Στο M. Bennett (Ed.), *The development of social cognition: The child as psychologist* (pp. 87-110). New York: Guilford.

Παράρτημα

Υπόδειγμα ερωτηματολογίου, συνθήκης έμμεσα συναγόμενου μειονοτικού καθεστώτος και πλειοψηφικών χαρακτηριστικών πειστικού μηνύματος.

ΕΡΕΥΝΑ

Στα πλαίσια μιας πανεπιστημιακής έρευνας σχετικά με την τρομοκρατία, διαμορφώσαμε ένα ερωτηματολόγιο στο οποίο σας παρακαλούμε να απαντήσετε εκφράζοντας την προσωπική σας άποψη.

Οι απαντήσεις σας είναι απόλυτα εμπιστευτικές και ανώνυμες και θα μας επιτρέψουν να σχηματίσουμε μια πιστή εικόνα των απόψεων και των στάσεων σας. Σας παρακαλούμε λοιπόν να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις.

Στις περισσότερες ερωτήσεις καλείστε να απαντήσετε χρησιμοποιώντας μια επταβάθμια κλίμακα, επιλέγοντας κάθε φορά τον αριθμό που εκφράζει περισσότερο την προσωπική σας γνώμη.

Θα θέλαμε κατ' αρχάς να μας δώσετε ορισμένες πληροφορίες για σας:

Είστε: Άνδρας ☐

Γυναίκα ☐

Ηλικία:

Αρχικά θα θέλαμε να μας πείτε τη γνώμη σας στις παρακάτω ερωτήσεις.

Δώστε τις απαντήσεις σας βάζοντας σε κύκλο τον αριθμό που αντιπροσωπεύει καλύτερα την άποψή σας.

Πιστεύετε ότι η τρομοκρατία είναι:

Πολιτικό έγκλημα	1	2	3	4	5	6	7	Έγκλημα κοινού ποινικού δικαίου
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	--

Πιστεύετε ότι η τρομοκρατία είναι:

Πράξη με πολιτικά κίνητρα	1	2	3	4	5	6	7	Πράξη χωρίς πολιτικά κίνητρα
----------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------------------------------

Πιστεύετε ότι η τρομοκρατία είναι:

Δικαιολογημένη	1	2	3	4	5	6	7	Αδικοιολόγητη
-----------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

Πιστεύετε ότι η τρομοκρατία είναι:

Εχθρός της κοινωνίας	1	2	3	4	5	6	7	Εχθρός της εξουσίας
-----------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------------

Πιστεύετε ότι η τρομοκρατία πρέπει να αντιμετωπιστεί:

Μόνο με δημοκρατικά μέσα	1	2	3	4	5	6	7	Μόνο με μη δημοκρατικά μέσα
---------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------------------

Οι καταδικασθέντες για πράξεις τρομοκρατίας πρέπει να έχουν:

Τα ίδια δικαιώματα με τους άλλους κρατούμενους	1	2	3	4	5	6	7	Κανένα από τα δικαιώματα των άλλων κρατουμένων
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Τώρα θα θέλαμε να μας πείτε σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τα παρακάτω.

Ότι και να κάνω δεν μπορώ να επηρεάσω τίποτα από αυτά που συμβαίνουν στην πολιτική.

Διαφωνώ	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ
----------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------

Αποφεύγω να μπλέκομαι με τη πολιτική.

Διαφωνώ	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ
----------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------

Προσπαθώ έμπρακτα να προωθήσω τις πολιτικές μου πεποιθήσεις.

Διαφωνώ	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ
----------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------

Φροντίζω να μην διαβάζω ποτέ ή να μην ακούω ποτέ τα νέα.

Διαφωνώ	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ
----------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------

Ήταν πάντα σημαντικό για μένα να εκφράζω δημόσια τις πολιτικές μου απόψεις.

Διαφωνώ	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ
----------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------

Όταν η κυβέρνηση δεν αντιδρά, προσπαθώ να επιτύχω τους πολιτικούς μου στόχους με άλλα μέσα (πχ. Κοινωνία των πολιτών, ίντερνετ, διαδηλώσεις κλπ).

Διαφωνώ	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ
----------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------

*Σε αυτό το σύντομο κείμενο που καλείστε να διαβάσετε τώρα, παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα μήνυμα προκειμένου να είναι **πειστικό**.*

Τα τελευταία χρόνια, οι έρευνες σχετικά με τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα μήνυμα (πολιτικό, κοινωνικό ή διαφημιστικό) **ώστε να γίνει αποδεκτό και πειστικό**, δείχνουν ότι ένα μήνυμα είναι πειστικό όταν **στηρίζεται από την πλειοψηφία της κοινής γνώμης**. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα **ένα μήνυμα για να πείσει, πρέπει να εκφράζει συναινετικές και μετριοπαθείς απόψεις και γενικά απόψεις που φαίνονται να είναι εύκολα αποδεκτές από μεγάλο πλήθος ανθρώπων**. Τα επιχειρήματα του μηνύματος πρέπει να είναι **κατανοητά, ρεαλιστικά και συνηθισμένα**. Μόνο αν είναι έτσι φτιαγμένο ένα μήνυμα καταλήγει τελικά να είναι αποδεκτό και πειστικό.

Στη συνέχεια, σας παρακαλούμε να διαβάσετε ένα κείμενο στο οποίο εκφράζονται ορισμένες θέσεις πάνω στο θέμα της τρομοκρατίας.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα έρευνας σε αντιπροσωπευτικό δείγμα, με τις απόψεις του κειμένου αυτού **διαφωνεί η πλειοψηφία (82%)** της ελληνικής κοινής γνώμης.

Η επιθυμία του ISIS για κυριαρχία της μουσουλμανικής θρησκείας σε όλο τον κόσμο είναι απάνθρωπη, εγωιστική και αδιανόητη! Πρέπει να υπάρξει νόμος στα μουσουλμανικά κράτη, ο οποίος να επιβάλλει την ανεξιθρησκεία. Να παρέμβει η Δύση στον τρόπο εκπαίδευσης τους, γιατί οι τζιχαντιστές είναι άνθρωποι ημιμαθείς και φανατισμένοι που καταλήγουν αναίσθητοι και πρόθυμοι να πεθάνουν για τη θρησκεία τους. Είναι άνθρωποι κακοί που δε συνετίζονται ούτε με το καλό, ούτε με το άγριο. Αφού είναι πρόθυμοι να πεθάνουν για το Ισλάμ, τους αξίζει να θανατωθούν. Να εξοντωθούν και αυτοί και οι αρχηγοί τους.

Όπως οι μουσουλμάνοι και ο ISIS ενώνονται ενάντια στις χριστιανικές χώρες, οι πολιτισμένες χώρες να ενωθούν και να ταχθούν απέναντι τους, μέχρι να μειωθούν οι μουσουλμάνοι. Ο τρόπος τους να δείχνουν την πίστη τους στο Θεό τους σκοτώνοντας αθώους είναι απαράδεκτος. Φοβάσαι να ταξιδέψεις. Φοβάσαι μη συμβούν τα ίδια και στη χώρα σου, ειδικά όταν βρίσκεσαι σε πολυσύχναστα μέρη, φοβάσαι για το μέλλον των παιδιών σου και φοβάσαι τους αλλόθρησκους που ζουν στην Ελλάδα. Γίνεσαι ρατσιστής για να προφυλαχθείς.

Πρέπει να ληφθούν αυστηρά μέτρα προστασίας από όλες τις χώρες για να αντιμετωπιστούν οι τρομοκράτες. Να κλείσουν τα σύνορα και να τους απομονώσουν στις χώρες τους. Να αυξηθούν οι έλεγχοι και να υπάρχει αστυνόμευση. Είναι αναγκαίο να είμαστε σε εγρήγορση. Να σταματήσει η μεταναστευτική ροή που δυσκολεύει τα ευρωπαϊκά κράτη.

Στις ακόλουθες ερωτήσεις καλείστε να απαντήσετε επιλέγοντας τον αριθμό που εκφράζει καλύτερα την άποψή σας.

Το ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων διαφωνεί με το περιεχόμενο του κειμένου σημαίνει κατά τη γνώμη σας ότι:

Οι απόψεις αυτών που υποστηρίζουν το κείμενο ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα	1	2	3	4	5	6	7	Οι απόψεις αυτών που υποστηρίζουν το κείμενο είναι ανεδαφικές
Οι υποστηρικτές του κειμένου αμφιβάλουν για την ορθότητα της προσωπικής τους άποψης	1	2	3	4	5	6	7	Οι υποστηρικτές του κειμένου έχουν απόλυτη εμπιστοσύνη στην προσωπική τους γνώμη
Οι υποστηρικτές του κειμένου είναι σωστά προσαρμοσμένοι και ενταγμένοι μέσα στο κοινωνικό σύνολο	1	2	3	4	5	6	7	Οι υποστηρικτές του κειμένου είναι περιθωριακοί
Οι απόψεις αυτών που υποστηρίζουν το κείμενο προωθούν την κοινωνική αλλαγή	1	2	3	4	5	6	7	Οι απόψεις αυτών που υποστηρίζουν το κείμενο σηματοδοτούν την κοινωνική οπισθοδρόμηση
Σε αυτούς που υποστηρίζουν το κείμενο αρέσει να σκέφτονται πολύ και σε βάθος γύρω από διάφορα ζητήματα	1	2	3	4	5	6	7	Σε αυτούς που υποστηρίζουν το κείμενο δεν τους αρέσει και αποφεύγουν να σκέφτονται πολύ γύρω από διάφορα ζητήματα
Οι απόψεις αυτών που υποστηρίζουν το κείμενο προκαλούν ηθική και κοινωνική παρακμή	1	2	3	4	5	6	7	Οι απόψεις αυτών που υποστηρίζουν το κείμενο προάγουν την κοινωνική απελευθέρωση
Οι υποστηρικτές του κειμένου καθοδηγούνται από προσωπικές τους πεποιθήσεις και αξίες	1	2	3	4	5	6	7	Οι υποστηρικτές του κειμένου εκφράζουν τη γνώμη τους ανάλογα με τις κοινωνικές περιστάσεις
Οι υποστηρικτές του κειμένου χειραγωγούνται εύκολα	1	2	3	4	5	6	7	Οι υποστηρικτές του κειμένου χειραγωγούνται δύσκολα
Οι υποστηρικτές του κειμένου θέλουν να προκαλούν	1	2	3	4	5	6	7	Οι υποστηρικτές του κειμένου θέλουν να εκφράζουν συμβατικές θέσεις
Οι απόψεις αυτών που υποστηρίζουν το κείμενο είναι επικίνδυνες για την κοινωνική συνοχή	1	2	3	4	5	6	7	Οι απόψεις αυτών που υποστηρίζουν το κείμενο προάγουν την κοινωνική συνοχή
Οι υποστηρικτές του κειμένου είναι ψυχολογικά εξαρτημένοι	1	2	3	4	5	6	7	Οι υποστηρικτές του κειμένου είναι ψυχολογικά ανεξάρτητοι

Οι υποστηρικτές του κειμένου είναι ανοιχτοί σε νέες απόψεις	1	2	3	4	5	6	7	Οι υποστηρικτές του κειμένου παραμένουν προσκολλημένοι στα πιστεύω τους
---	---	---	---	---	---	---	---	--

Προηγουμένως, σας δώσαμε να διαβάσετε ένα κείμενο σχετικά με την τρομοκρατία.
Θα θέλαμε τώρα να μας πείτε, σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι το κείμενο που διαβάσατε,
σε γενικές γραμμές:

Υποστηρίζει συγκρουσιακές απόψεις	1	2	3	4	5	6	7	Υποστηρίζει συναινετικές απόψεις
Είναι πρωτότυπο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι κοινότοπο
Υποστηρίζεται από την πλειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης	1	2	3	4	5	6	7	Υποστηρίζεται από την μειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης
Δεν είναι καθόλου πειστικό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα πειστικό
Είναι ακραίο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι μετριοπαθές
Είναι ενδιαφέρον	1	2	3	4	5	6	7	Είναι βαρετό
Δεν είναι καθόλου κατανοητό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα κατανοητό
Είναι σπάνιο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι συνηθισμένο
Δεν είναι καθόλου ρεαλιστικό	1	2	3	4	5	6	7	Είναι απόλυτα ρεαλιστικό

Θα θέλαμε επίσης να μας πείτε, σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι το κείμενο που διαβάσατε,
σε γενικές γραμμές:

Έχει την ικανότητα να πείσει όσους το διαβάσουν.

Δεν την έχει καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Την έχει απόλυτα
----------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------

Είναι εύκολο να το αντικρούσει κανείς.

Δεν είναι εύκολο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι εύκολο
------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------

Είναι εύκολο να το πιστέψει κανείς

Δεν είναι εύκολο	1	2	3	4	5	6	7	Είναι εύκολο
------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------

Σε κάνει να θες να υποστηρίξεις την ακριβώς αντίθετη άποψη.

Δεν σε κάνει καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Σε κάνει απόλυτα
-----------------------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------------------

Έχει μεγάλη εσωτερική συνοχή.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
------------	---	---	---	---	---	---	---	------------

Σε ποιο βαθμό εσείς προσωπικά συμφωνείτε ή διαφωνείτε με το κείμενο που διαβάσατε;

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

Κατά τη γνώμη σας, για την αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας πρέπει:

1. Να αυξηθούν οι έλεγχοι και να υπάρξει αστυνόμευση.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

2. Να κλείσουν τα σύνορα και να απομονώσουν τους τρομοκράτες στις χώρες τους.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

3. Να σταματήσει η μεταναστευτική ροή που δυσκολεύει τα ευρωπαϊκά κράτη.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

4. Να παρέμβει η Δύση στον τρόπο εκπαίδευσης των μουσουλμάνων.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

5. Να επιβληθεί η ανεξιθρησκεία στα μουσουλμανικά κράτη.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

6. Να θανατωθούν οι τρομοκράτες και οι αρχηγοί τους.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

7. Οι πολιτισμένες χώρες να ενωθούν και να ταχθούν απέναντι στους μουσουλμάνους.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

Εσείς προσωπικά, σε ποιον βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω απόψεις;

8. Ο μόνος αποτελεσματικός τρόπος καταπολέμησης της τρομοκρατίας συνίσταται στην εξάλειψη των αιτίων που την προκαλούν: της κοινωνικής ανισότητας και αδικίας.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

9. Η τρομοκρατία είναι ένα φαινόμενο που συντηρείται από την εξουσία για να δικαιολογεί την αυθαιρεσία και την άσκηση βίας από μέρους της.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

10. Η τρομοκρατία είναι η μόνη δυνατότητα πολιτικής έκφρασης για όσους είναι αποκλεισμένοι ουσιαστικά από τις επίσημες πολιτικές διαδικασίες.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

11. Όταν πρόκειται για τη συλλογική ασφάλεια των πολιτών, τα ατομικά δικαιώματα και οι ελευθερίες πρέπει να περνάνε σε δεύτερη μοίρα.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

12. Για την αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας πρέπει να επιτρέπεται η παρακολούθηση της καθημερινής ζωής των πολιτών.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

13. Η συλλογική ασφάλεια των πολιτών κινδυνεύει περισσότερο από τους άστοχους και επικίνδυνους χειρισμούς των κυβερνήσεων των δυτικών κρατών παρά από τις τρομοκρατικές ενέργειες.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

14. Η τρομοκρατία θα εξαλειφθεί μόνο αν επικρατήσει ένας από τους δύο αντίπαλους πολιτισμούς (Δυτικός – Μουσουλμανικός).

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

15. Εάν κάποιοι διαπράττουν τρομοκρατικές πράξεις, αυτό συμβαίνει διότι έχουν περιορισμένες πνευματικές δυνατότητες.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

16. Εάν κάποιοι διαπράττουν τρομοκρατικές πράξεις, αυτό συμβαίνει διότι υπάρχει μεγάλη αδικία στην κατανομή του πλούτου και των αγαθών.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

17. Εάν κάποιοι διαπράττουν τρομοκρατικές πράξεις, αυτό συμβαίνει διότι θέλουν να δηλώσουν ότι υπάρχει κοινωνική αδικία γύρω τους.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας πρέπει:

18. Να απλοποιηθούν οι διαδικασίες έκδοσης υπόπτων για τρομοκρατική δράση

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

19. Να επιτρέπεται η χρήση ψυχολογικής βίας κατά την ανάκριση υπόπτων για τρομοκρατικές ενέργειες.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

20. Να επιτρέπεται η χρήση σωματικής βίας κατά την ανάκριση υπόπτων για τρομοκρατικές ενέργειες.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

21. Να επιτρέπεται η παρακολούθηση των τηλεφωνικών κλήσεων των πολιτών.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

22. Να καταργηθεί το πολιτικό άσυλο για άτομα ύποπτα για τρομοκρατικές ενέργειες.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

23. Να αυξηθεί ο έλεγχος σε κάθε πύλη εισόδου μιας χώρας (λιμάνια, σύνορα, αεροδρόμια).

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

24. Να επανέλθει η θανατική ποινή για την τιμωρία των τρομοκρατών.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

Σε ποió βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την άποψη ότι, για να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά και ουσιαστικά η τρομοκρατία, θα πρέπει προηγουμένως:

25. Να εξαλειφθεί ουσιαστικά η κοινωνική αδικία και να προωθηθεί έμπρακτα η κοινωνική δικαιοσύνη (π.χ. με την ενίσχυση του Κράτους Πρόνοιας).

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

26. Οι δυτικές χώρες να σέβονται έμπρακτα τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των μειονοτήτων που ζουν στο εσωτερικό τους.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

27. Να επιδιωχθεί η περιθωριοποίηση και αποδυνάμωση όλων των εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, που ζουν στο εσωτερικό μιας χώρας.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

Τέλος, θα θέλαμε να μας πείτε σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι:

1. Η υποστήριξη μειοψηφικών απόψεων είναι αναγκαία για τη μεταβολή του κοινωνικού συστήματος.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

2. Η συμφωνία με τη μειοψηφία είναι αναγκαία για την επίτευξη της κοινωνικής αλλαγής.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

3. Η αποδοχή των απόψεων της μειοψηφίας ισοδυναμεί με άρνηση υποταγής του ενός στη βούληση των πολλών.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

4. Η υιοθέτηση μειονοτικών ιδεών συμβάλλει στην αλλαγή του κοινωνικού συστήματος.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

5. Το να συμφωνεί κάποιος με τη γνώμη των λίγων σημαίνει ότι είναι τολμηρός και έχει το θάρρος της γνώμης του.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

6. Η συμφωνία με τις απόψεις της μειοψηφίας είναι απόδειξη ψυχολογικής ανεξαρτησίας.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

7. Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών από αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία δείχνει λανθασμένη αντίληψη της πραγματικότητας.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

8. Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που δέχεται η πλειοψηφία συμβάλλει στη διάλυση της κοινωνικής συνοχής.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

9. Το να διαφωνεί κάποιος με την πλειοψηφία σημαίνει ότι είναι περιθωριακός.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

10. Η ευθυγράμμιση με τις απόψεις της πλειοψηφίας συντελεί στην διατήρηση της κοινωνικής ισορροπίας και στην εύρυθμη λειτουργία του κοινωνικού συνόλου.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

11. Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που δέχεται η πλειοψηφία είναι δείγμα ψυχολογικής παρέκκλισης.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

12. Το να αποδέχεται κάποιος τις απόψεις της πλειοψηφίας συμβάλλει στην αποφυγή της κοινωνικής αναταραχής.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

